

УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА

НАПИСАВ

ДЛЯ ДУХОВНОЇ І СВІТСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ГРИГОРІЙ ХОМИЩИН
СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ ЕПИСКОП.

НАКЛАДОМ
УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.

Друк Льва Данкевича Станиславів, вул. Липова ч. 5.

В шістьдесятьшестому році мого життя, на порозі старости, по довгому і дуже гіркому досвіді, опертому на кількадесятьлітній праці між моїм українським народом, почуваюся до обов'язку перед Богом і моєю совістю подати до публичного відома провідній верстві свого народу вислід того, що я передумав не через один день, не через один тиждень, або місяць, або й рік, але літ десятками. За мною близько сорок літ священства і близько трицять літ єпископської обсервації та праці. Тому думаю, що викличу застанову бодай у думаючих і доброї волі одиниць, коли вилложу їм отверто вислід своїх вражінь і свого досвіду за тільки літ мого життя.

Знаю, що не одна з висказаних в сім письмі думок викличе здивування, подразнення, або й обурення. Та маю в Бозі надію, що мої думки таки колись приймуться у нас

і що настане час, коли наш інтелігентний загал буде дивуватися, кажучи: „І як можна було колись писати та ще й аргументувати такі самозрозумілі річи!“ Коли буде се думка загалу про мою працю, то се буде знак уздоровлення мого хорого народу. Тому я нічого так горячо не бажаю для сеї праці, як того, щоби вона стала самозрозуміла і перестала викликувати якенебудь здивування. З отсим бажанням піддаю се письмо під розвагу здоровій частині духовної і світської інтелігенції української нації.

ЧАСТЬ ПЕРША

ПРО ДЕСТРУКТИВНУ РОБОТУ СХИБЛЕНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

ПОЗИТИВНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ЧЕСНОТА

Свій нарід любити наказує нам вже природне право. А коли та любов походить з надприродної віри і любови до Бога, тоді вона є чеснотою і то надприродною та має свої надприродні заслуги, таксамо, як кожда инша надприродна чеснота. Так любити свій нарід значить, любити тому, що так приказує Бог, що в тім є воля Божа, що в тім є уподобання Боже, вкінці, що через се вазначується і виконується любов до Бога. Так любити свій нарід значить, любити після засад і вказівок надприродної об'явленої віри, любити так, як сего вимагає воля Божа. Так поняття любов свого народу, — як кожда инша чеснота, яка не виконується без жертв і труду, — вимагає терпіння, терпеливості, витривалості та самозаперечення. Така любов не зражується про-

тивностями, заподіяною кривдою і невдячністю, не шукав тільки свого вдоволення, не вичікує признання від людей, не має на оці своєї власної користи, словом: не є самолюбна. Бо головний мотив такої любови, — се любов до Бога, уподобання Боже, вона все своє успокоєння знаходить в Бозі.

ДЕСТРУКТИВНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ЯК ПРИЧИНА РУЇНИ

Правдивій, святій і благородній любові свого народу різко противиться націоналізм, видумка послідних часів, що ставить нарід як найвисшого суверена, детронізує абсолютний авторитет Бога, нехтує незломні засади об'явленої надприродної віри, а ставить свої, людьми видумані звихнені кличі, які уважає догмами і нищить не тільки любов Бога, але й ближних, бо впроваджує горячку шовінізму і ненависть у відносинах до всіх, котрі не підчиняються сему націоналізмови.

Такий націоналізм треба уважати за найбільше заблудження людського ума, за щось гірше, як поганство. Такий націоналізм — се найлячніша модерна вересь.

Супроти Бога ніякий нарід не може бути найвисшим сувереном, бо кождий нарід, хочби наймогутніший і найчисленніший, се перед Богом зникаюча сила, се щось менше, ніж капля води супроти океану. Та не тільки нарід поодинок, але й всі народи землі супроти Бога в нічим, немовби не існуючі, як каже пророк Ісая (40, 17): „Й всі ꙗзыцы ꙗкѡ ничтѡже сѣть, й въ ничтѡже вѣѣнішасѧ“. Бо чоловік, без огляду чи поодинок чи як збірна маса, — се тільки сотворіння, яке завдячує своє існування Божій всемогучості і як таке само з себе безсильне і у всім залежне від Бога.

Крім сего чоловік чи поодинок чи як збірна маса, т. в нарід, підлягає різним безсиллям і духовому затемненню, може легко зблудити, а зійшовши з правої дороги, може поставити свої засади незгідні а навіть зовсім противні незломним засадам об'явленої віри і моралі, що в послідовностях допроваджує до морального зла і погуби. Бо тоді витворюється хаос, замішання й анархія гадок і кличів, котрі відтак спричинюють у практиці грізний хоробливий стан, а в остаточній послідовности духову смерть народу.

В народі, захопленім горячкою національного шовінізму, з упадком Божого авторитету, паде також всякий правдивий, правний і слухний людський авторитет, без якого не може бути спільних, солідних і позитивно моральних змагань, увінчаних тривалими і хосенними цінностями. Натомість наступає гнилий розклад, нервозна горячка, яка травить і убиває всяку животну силу народнього організму.

В народі, травленім такою горячкою і осліпленім шовінізмом, націоналізм — се найважливіший і єдиний патент на авторитет, „національні святощі“ заступають всяку позитивну мораль, а упавших демагогів нерозумно уважається за „національних героїв і мучеників.“ В таких народі як гриби по дощі виростають всякі узурпаторські авторитети, які йдучи по лінії найменшого опору схлібляють шкідливим і погубним інстинктам, підсичують національну горячку, беруть вплив і керму в свої руки, і провадять нарід у пропасть. В таких обставинах кождий демагог стає авторитетом. І чим більше грав на найнижших інстинктах мас, тим більший мав вплив і значіння. І тоді в народі творяться різні партії з дивними „заса-

дами“, або і без засад, які взаємно і безпощадно себе побивають. Такі партії повстають дуже легко, бо кождий здібніший або впливовіший демагог осягнувши в очах якоїсь групи авторитет, зараз витворює свою особну партію. І кождий з тих демагогів уважає себе „єдиним спасителем народу“, бо нарід то „він“. Коли одначе щось не йде по його лінії, тоді нехай радше нарід гине, ніж мавби зменшитися його авторитет. Тоді демагог навіть плює на цілий нарід і шукає наживи деінде, а навіть став ренегатом свого народу, та сповняє перфідну прислугу у чужих на шкоду свого народу.

Одначе вся та демагогія, вся та анархія, всі ті узурпаторські авторитети, всі ті партії, хотяй себе взаємно і безоглядно побивають, то в однім згідні, а іменно в заперечуванні Божого авторитету і в підкопуванні та нищенні всякої моралі і релігії. Словом, націоналізм на тлі релігійного лібералізму, а радше атеїзму, ставши на основі клича „нація понад все“ зразу хоче вживати правдивої релігії до своїх низьких цілей, а коли йому се не вдається, відвигає або підпирає з правила проти правдивої релігії різні сектарські розкла-

дові суррогати, залюбки оперуючи національними кличами в області релігійній — і вкінці з правила підносить отвертий бунт проти Бога і нищить всякі Божі установи і їх вплив.

Одначе той бунт проти Божого авторитету не все мусить бути отвертий і явний, те нищення Божого царства не все мусить бути отверте і явне, те нищення Божого царства не все мусить бути конче свідоме і пляново обраховане, але зате виконується в практиці. Тому навіть віруючий християнин і навіть священик, що більше, навіть монах, оголомшений затровою атмосферою звихненого патріотизму і національного шовінізму може в практиці заподіяти більшу шкоду Божим справам, ніж явний і отвертий ліберал або й атеїст. Вистане вийти з помилкового заложення про патріотизм і націоналізм, щоби в дальшій послідовности датися заманити оманливим кличам, зійти на манівці і побивати Божі справи навіть не заперечуючи засад віри і моралі, котрі, розуміється, займають в душі такого чоловіка підрядне місце, а зате на першій місци домінує обман націоналізму. Все те тим лекше може статися, бо любити

свій нарід не тільки не є злом, але навпаки, се гарна прикмета і навіть чеснота. І тут криється головна небезпека з боку націоналізму. Бо треба тільки незначно відхилитися від засад надприродної віри, від позитивної моралі, або треба тільки на якийсь час про них не думати і на них не зважати, а вже душею заволодіє обман націоналізму, який приманює, схлібляє самолюбству, обіцює впливи, прозголос, легке здобуття популярності і слави. Бо вистарчить мати сильне горло і крутий язик, вистарчить масам схлібляти і притакувати, вистарчить обіцювати їм золоті гори та рай на землі — і ось готовий патент на великого діяча-патріота, на спасителя і героя народу, навіть на національного мученика.

РОДОВІД УКРАЇНСЬКОГО ДЕСТРУКТИВНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Демон націоналізму, який в останніх часах захопив під свій вплив майже цілий світ, не пощадив також українського народу і то тим більше, що український націоналізм не вийшов з віри і любови Бога і ближнього, правом Божим приказаної, бо зріс на ґрунті, де ще

не всякнув як слід дух католицької Церкви. І тому вже в самому початку і корені український націоналізм був звихнений і ватровний. Найголовніша заслуга національного освідомлення безперечно належиться нашому поетови Тарасови Шевченкові, котрий всею силою своєї душі і свого таланту відчув лиху долю свого народу. Одначе сему національному почуттю й освідомленню не надав Шевченко позитивних напрямів, не оснував його на позитивних засадах. Він у своїх поезіях зацепив ліберальний раціоналізм і то досить плиткий. Він кинув хулу на найвисше достоїнство Пр. Діви Марії як Матери Божої. Він висміяв Церкву взагалі, а в особенности катол. Церкву. Він згльорифікував гайдамацтво, як також ненависть до національних противників і ворогів до того ступені, що героєм у нього являється гайдамака, батько, що убиває своїх дітей тому, що вони були вихованками в конвікті католицьких монахів, де він їх сам передтим примістив. Вкінці Шевченко убрав в поетичну форму материнство покритки. Отже націоналізм Шевченка чужий здоровим засадам віри і моралі. А що культ Шевченка став у нас найпопулярніший і загальний, тому з його

розумінням націоналізму перещепилися до нас і його звихнені та шкідливі напрями, які з часом витворили у нас ту затроєну атмосферу, яку маємо тепер.

Другим піоніром своєрідного національного руху був Михайло Драгоманів, атеїст і анархіст чистої крові. По Шевченкові він у своєму часі найбільше був заволодів умами української інтелігенції, передовсім молоді, серед котрої ще й досі має своїх прихильників.

Третім авторитетом став Іван Франко, котрий при своїм великій таланті й енциклопедичній ученості впровадив у нас безбожну матеріялістичну філософію і тим самим остудив і приголомшив підйом духа нашого загалу до високих і благородних ідей.

Се три головні творці українського націоналізму і всего національного руху серед українського народу. Попри них є інші, менші, майже з тими самими напрямками. Виїмок становить Маркіян Шашкевич, котрий перший в Галичині збудив національну свідомість. Та однак він як „піп“ не в так святкований у нашій ліберальній інтелігенції, якби належало. Не диво отже, що з пробудженням у нас

національного освідомлення, поширилися і вкорінилися засади ворожі вірі і релігії. Звідси зродився у нас релігійний лібералізм, як також ворожий Церкві радикалізм, вкінці також явний атеїзм. Ті течії обхопили загал нашої інтелігенції, передовсім молоді і втискаються навіть у селянський стан.

ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОГО РУЙНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Сей звихнений, шкідливий і затровний націоналізм став у нас новою релігією, подібно як у большевиків матеріалізм. „Україна понад все“, се доіма нашого націоналізму. Справи віри, Церкви і релігії не мають взагалі значіння, або зійшли на другий плян, з ласки ще толбровані по традиції або звичаю. Все, що національне, уважається за святе, цінне і конечне, а справи віри, Церкви і релігії уважаються як заскорузлі, зайві і непродуктивні. Звідси та чужість, непривітність, непопулярність і навіть ворожнеча до всякої церковної акції, до всего, що заносить релігійним духом. Тому слушно радив один світський інтелігент редакторови католицького орґану, щоби він,

коли хоче, щоби той орґан мав багато предплатників і щоби став щоденником, — щоби під заголовком часопису написав: „ліберальний і антикатолицький орґан“, а відтак може писати що хоче, навіть в католицькім дусі і буде мати успіх в нашій суспільности. Ся рада виглядає на іронію, але не безпідставна. Духовенство мав у нас остільки вначівня, оскільки дав матеріяльні жертви на національні ціли, заганняє нарід в сіти націоналістичних діячів, передовсім в часі виборів, та вірно сповняє їх прикази. Згiрдне слово „піп“, — се загальна назва священика. Епископ повинен бути також лише прислужником всяких націоналістичних комітетів і слухати їх диктатів, навіть у церковних справах! Націоналістична преса, або й вулиця, се трибунали, які у нас мають вже традиційне право судити Епископів.

Наші народні установи, чи якібудь інші почини, майже ніколи не виходили з засад віри і релігії. З початку вони не виступають проти Церкви і навіть зазначують свою „прихильність і зичливість“ для Церкви, бо треба „попів“, щоби помагали їй агітували. Одначе ті установи, чи всякі інші прояви нашого національного життя, були і в тільки куклами,

з котрих вилягалися і вилягаються убийчі кличі і деструктивні течії, які загрожують руїною цілого народу. Ізза своєї національної фірми і марки не мають вони у нашого загалу опінії небезпечних і погубних, але навпаки, тішаться впливом і поведженням. Бо що національне, то мусить бути святе, ненарушимо, хочби воно було гниле, розкладове і заносило трупом.

НАЦІ УСТАНОВИ Й ОРГАНІЗАЦІЇ НА ТЛІ ЗВИХНЕНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Візьмім для прикладу Товариство „Просвіта“. Всі були з початку одушевлені нею. Від духовенства посипалися матеріальні жертви, багаті даровизни. Не щаджено трудів для її зпопуляризування й поширювання. На оснуванні читальні „Просвіти“ в парохії полягала прямо честь і повага священика серед нашої суспільности. „Просвіта“ здобула собі великанський вплив між народом. І треба признати, що вона в початках виконувала дуже велику працю і мала хосенний вплив своїми видавництвами в формі просвітних книжочок, між ними навіть релігійного змісту. Та згодом

в тій „Просвіті“ зачало гаснути світло. Вона зійшла на лібералізм і вплив її показався негативним та шкідливим. Читальні „Просвіти“ по парохіях, — чого ніхто не може заперечити, — стали в дуже значній частині гніздами радикалізму, захистами сектанства, морального розкладу та навіть селяроби́зму і большевизму. Та нема що дивуватися, бо на одних із загальних зборів „Просвіти“ вибрано головну управу, в котрій склад входять також радикали, а голова управи, як подала преса, заінтерпелюваний, чи він далі стоїть на становищі радянськості, яке був визначив попередньо при одній нагоді, не дав ніякої відповіді.

Що до читалень „Просвіти“ по парохіях, то загально чути нарікання священників, які мусять провадити боротьбу з тими читальнями. За щасливого уважав себе той священник, що не мав такої читальні в своїй парохії.

До того самого що й „Просвіта“ зміряють і інші національні установи, між ними і „Рідна Школа“, коли вона не піде на позитивну дорогу, або коли духовенство не постарався о українські католицькі школи, що знова не так тяжко зробити. В противному

разі духовенство готово мати крім читалень „Просвіти“ ще й школи „Рідної Школи“, як розсадники деструктивних напрямів.

Повітові кружки „Р. Ш.“ тут і там стоять вправді під кермою віруючих людей, однак не має задевного християнсько-католицького впливу на будучину. Ходить тут головно о централю „Р. Ш.“ Тому кілька літ було поставлене домагання від двох Ординаріятів, щоби бодай в члени головного віділу входили ординаріятські делегати і то ех offiо, а не через вибір. Та сему спротивленося задля благих і неосновних причин. Коли відтак на загальних зборах „Р. Ш.“ ту справу розбирано, то далися чути голоси, щоби „Р. Ш.“ була навіть безконфесійна. На тих загальних зборах не прийшло до ніякого рішення в тій справі, котра до нині спочиває. Значить, нема ніякої запоруки на будучину що до християнсько-католицького виховання в „Рідній Школі“.

Попри інші наші установи „Просвіта“ і „Рідна Школа“, се найпопулярніші у нас, а zarazом найконечніші для нас установи і тому треба дуже уважати і доложити всіх

старань, щоби вони існували і розвивалися на тріvkих і позитивних основах, бо в противнім разі вони спричинять тим більшу руїну для народу. І тому якраз я в останніх роках прилюдно в моїх обоснованих відозвах до мого клиру вказував на хибну і небезпечну дорогу, на яку пустилися наші народні установи, а між ними я вказав на „Просвіту“ і „Рідну Школу“. Я зовсім не виступав проти них як таких, навпаки, я зазначив потребу таких інституцій у нас, одначе коли вони мають вийти на правдиве добро нашому народови, вони мусять стояти і розвиватися на основах катол. Церкви й етики. І за се мене стрінуло обурення й осудження. Сеж прецінь „національні“ установи і нарушувати їх, хочби сего вимагала слушна konieczність, значить у націоналістів проступок ображеного „національного мавстату“.

На загальних зборах „Рідної Школи“ 1931. р. якийсь молодий парібчак зачав відчитувати письмо, — як публична опінія каже, — виготоване одним з панів інтелігентів. В тім письмі між иншими сказав: Нам селянам не подобається виступ єпископа Хомишина проти „Рідної Школи“. І тут значна часть зїзду

плескала в долоні браво. Осмілений тим парібчак перестав вже й титулувати Епископа і говорив „просто“, тай зачав пускати дурні дотепи на нашу Єрархію. „Не хочуть, щоб гімназія „Рідної Школи“ була імени Франка? А може хочуть, аби називалася іменем Ількова?“ За се дістав грімкі браво. А президія зборів не зареагувала на се ні словечком!

Очевидець тих загальних зборів так між іншими описав у пресі свої вражіння: „В згаданім нападі ні одного аргументу, ні одного словечка дійсної критики. Тільки — мовляв — „не подобався виступ Владики“, а чому несподобався, ні чичирк. А поведення президії! А поведення значної часті зїзду! Вона перемінювала зїзд у привид давного Запоріжжя, котре плескало і кричало з радости, коли його провідникови сипали сміття і болото на голову. Читайте які хочете історії, яких хочете народів, а ніде не зустрінете такого звичаю, щоб вождови сипати грязюку на голову серед загальної радости. І тому власне, що наші Запорожці мали такі звичаї, вони не створили суверенної влади на великім просторі, та не встигли збудувати ні одної кріпости, ні одного кусника муру. А як скінчилося їх існування,

остали по них тільки спомини. Жалко та правдиво“ („Нова Зоря“ 2/4 1931 ч. 24). І по тім всім Управа „Рідної Школи“ мала чоло звернутися до так на її зїзді зневаженого Епископа з проханням о поручення духовенству зайнятися колядою на „Рідну Школу“. Від осуду такого поведення Головної Управи „Р. Школи“ стримуюся, бо не маю на се відповідних слів.

Не диво отже, що і в часі зїзду „Р. Школи“ 1932. р. один академик виступив проти мене з тяжкою напастю а іменно, що я, котрого він впрочім не визнає за Епископа, краду складки збирані на „Р. Школу“ при нагоді коляди. Се тяжка і кривдяча напасть, бо я всі складки зібрані духовенством при нагоді коляди в дієцезії роздаю для приватних українських шкіл, а виказ і звіт так вплинувших складок як і виплачених грошей пересиляю рік-річно до Головної Управи „Р. Школи“ а крім сего оголошую в Епархіяльнім Вістнику. Та вже сего було за багато й самій президії зборів, котра зареагувала відбираючи тому академикови голос, а один з присутних інтелігентів запротестував проти такого зухвало і несправедливого виступу.

З поважного боку я отримав заміт, що наші просвітні установи („Просвіта“, „Рідна Школа“) то немов другі наші Кураторії і до них повинні вступати добрі священики, бо як вони відтягнуться, тоді силою факту широко отворяться двері для всяких диявольських висланників з їх згубними силами й кличами, ворожими науці св. катол. Церкви. Тоді провідники диявола руйнувати будуть церковну проповідь, а не буде кому постояти в обороні І. Христа і Його науки. Нехай ліві під нашим напором виступають з тих інституцій, а не ми католики під їх напором.

На се відповідаю: Се вже давна пісня, котрою задурювало себе духовенство. Бо замість запобігти злу, воно давало радше фірму, під котрою зло змагалось і скріплялось. Бо духовенство як в меншості не мало і не мав рішачого голосу. Сего рода ментальність в ментальністю загалу нашого духовенства і вона в для нас болючим трагізмом, який скінчиться катастрофою для духовенства і народу. І за се впаде проклін від І. Христа на духовенство, що воно не зорієнтувалося в ситуації і не запобігло небезпечі, що не

відчуло затроєного нашого націоналізму вже в коріні, котрий завсїгди йде на ліво, відтак що не забезпечило як слід наших установ перед тям затроєним впливом, або що не постаралося про оснування таких самих установ під впливом Церкви. Як досвід і розвій нашого націоналізму доказує, не ліві виступять під нашим напором, але ліві копнуть священників, коли зможуться в силу під дотеперішною фірмою з боку нашого духовенства. Через сю фірму вправді катастрофа припізниться, але за те вибухне в тим більшим розвалом нашої Церкви і народу. Та о тім буде ще бесіда пізніше.

РУЙНУВАННЯ ПРАВДИВИХ АВТОРИТЕТІВ І ВИДВИГАННЯ ФАЛЬШИВИХ

У нас самі слова „нація“, „національна справа“, „національне добро“, стали якимись очаровуючими кличами, як також найвисшою абсолютною девізою, яка має заступити не тільки форму, але всякий зміст. Вистарчить сказати: В ім'я національної справи, чи національного добра, — і вже люди дають необмежений послух і довіря без застереження, не

розбираючи, до чого веде та „національна справа“, чи „національне добро“, як також не питаючи, хто і якої вартості той, котрий ту справу підносить. Не диво отже, що коли молодий парібчак в часі загальних зборів „Р. Школи“ „в ім'я національної справи“ кидає грязюкою на Епископа, то зібрані плещуть йому браво серед радости. В той спосіб виринають у нас різні непокликані „національні авторитети“, а правдива і правна власть, яка має всякі знамена правдивого і слушного авторитету, паде, нехтована і висмівана. Та не тільки всяка правна і слухна власть, але також люди поважні і розважні, що мають досвід і заслуги, усунені на бік і помітувані. У нас доходить до сего, що навіть вулиця став трибуною, котра потягає до відповідальності всіх, що не йдуть по її лінії. До сего додаймо ще нашу молодь, яка диктує і тероризує. Чи може бути у нас серед такої анархії якесь порозуміння і спільна хосенна акція?!

До духовного семинара зголошуються кандидати на перший рік. Між ними многі дуже просять о прийяття, бо убогі й не мають спромоги шукати иншого хліба. Прияті до семинара дістають даром харч і ціле удер-

жання. Не побувши одначе навіть місяць в семінари, скликають потайки віче й ухвалюють демонстративно піти до катедри на Богослуження дня 1. падолиста за упокой українських борців поляглих у війні, а хто з товаришів відваживсяб не підчинитися тій ухвалі, той буде бойкотований, або нашими словами, дістане товариську ексклюзію. Одначе мотом тої ухвали питомців в семінари були світські люди з поза семінара, які так поставили. Підчеркую, що ректорат все заряджує в семінари Богослуження і св. Причастіє також за поляглих українських борців. — По тій ухвалі віче висилає делегацію до ректора, щоби він позволив, чи радше згодився на демонстративний похід до катедри. Питаю, яким титулом і яким правом ті питомці з першого року могли взагалі збиратися на збори і щось подібного під террором ухвалювати? Очевидно ніяким! Кождий з них осібно просився до семінара і кождий з осібна прийатий. Не признаю нікому з них якогось привилею чи права щось ухвалювати проти дисципліни семінара. Вільно кождому, як йому невлад, забратися з семінара, але устроювати віче і рішати, ніхто з них не має права. Щось таке

тільки в нас може діятися! Не тільки хліб їдять даром, але ще й розказують, бо так диктує хтось з вулиці, що так — мовляв — вимагає „національна справа“. Ось авторитет, перед котрим мав уступити ректор поставлений Епископом! Та ректор не уступив, але п'ятох головних агітаторів виключив з семинара за бунт проти духовної дисципліни, хоч вони самі себе вважають і націоналістична преса уважав їх за „жертву національної справи“.

Таке діється не тільки між молодю, яка ще не має досвіду і розваги, але й між старшими громадянами. В Станиславові завядалася „Верховна Рада Українців Станиславова“ (ВРУС), щоби становити ареопаг, котрий мавби розсуджувати всякі „народні справи“ у відношенні до Товариств чи поодиноких осіб. Вже по уконститууванню сеї Верховної Ради прийшла до мене делегація, щоб я прийняв се до відома і позволив належати там також моїм священикам тим, котрих вони виберуть. Та делегація вразила мене дуже прикро, бо по перше поставила мене перед доконаним вже фактом, а по друге, ціла та Верховна Рада не має ніякого, не кажу прав-

ного, але якнебудь обоснованого титулу. Сеж звернене проти всякої організаційної автономії Товариств і проти свободи поглядів кожного громадянина. Бо якже можна вимагати прим. від організації або людей католицьких поглядів, щоб вони піддавалися в публичних справах оцінці й осудови якоїсь організації, або людей ліберальних чи радикальних поглядів? Се річ прямо немислима в публичнім житті, бо в разі прийняття такого дивогляду кожда ідеологія й усякі переконання зійдуть на смішну фарсу. І на таку „Верховну Раду“ мало згодитися громадянство міста Станиславова, як мені заявила делегація. Одначе як ся, чи подібна згода звичайно у нас відбувається, се річ знана. А що не всі до одного громадяни були питані, то річ певна. Тут не грала ролі свободна згода всіх громадян, але особисті справи декого з громадян, щоби себе фірмувати загальною національною справою. Між иншими ходить також о се, щоби при даній нагоді сей ареопаг мав можливість рішати в „національних справах“, отже також в справах між Єпископом а „громадянством“. А колиб він рішив, що „національна справа“ вимагав прим. осудити чи збойкотувати Єпископа,

тоді розуміється „все громадянство“ мав сему рішенню підчинитися. І горе тому, хто спротививсяб, бо так прецінь вимагає „національне добро.“ Вправді той ареопаг не мавби ексекутиви, як мені заявила делегація, але кождий добре розуміє, що як у нас вийде клич чи осуд „в ім'я національної справи“, тоді нема апеляції, тоді хоч під землю ховайся. І на селі часом так бував, що кількох верховодів зворохобить село й відтак диктує: „Громада так жадає“, або „Громада не приймається“.

Оснування тої „Верховної Ради“ я не прийняв до відома і не позволив до неї належати моїм священикам, котрі в данім випадку мусілиб судити і рішати справи між своїм Епископом та „громадянством“ і то між „громадянством“, про котре рішучо не можна сказати, що все відзначається пієтизмом і послухом для Церкви, або пошаною для своїх Епископів. Таж навіть до тої самої „Верховної Ради“ належить між іншими один, котрий конче хотів перевести бойкот Епископа при одній нагоді, а також другий, котрий свого часу патронував цілому бунтові й сецесії питомців з семинара, уряджував віче та скликував збори

проти Єпископа. Отже така „Верховна Рада“, такий ареопаг мавби судити при давій нагоді також Єпископа? І чи в в тім хочби звичайна природна льогіка?

Та в ще більше таких знаменних фактів. В Станиславові комітет „Союза українських жінок“ порозліплював плякати про Богослуження за пок. Ольгу Басарабову зовсім не питаючи місцевого пароха і не просячи особисто о відправу того Богослуження, тільки повідомив телефоном вже по розліпленні плякатів. Парох відповів на письмі, що не може відправити Богослуження, бо комітет поставив його перед докований факт, а відтак тому, що церква не в місцем для демонстрацій.

Справа та дуже дразлива. Опінія голосить, що пок. Ольга Басарабова мала бути атеїсткою. До того слід замітити, що та справа наскрізь політична, а Церква не повинна бути уживана до політичних демонстрацій. Та навіть якби й того не було, то не в добре сейчас захоплюватися всякими національними героями чи мучениками, бо й наша власна історія може пізніше инакше їх осудити. Мавмо на те доволі примірів: Крат, Січинський і інші.

Всі культурні народи поступають дуже обережно, коли розходиться о піднесення якоїсь особи на педестал всенародної пошани, в котрій і Церква моглаб взяти участь. Одначе у нас національне захоплення, подібне до овечого розгону, над тим не застановляється. Коли одначе мимо того патріотичне українське громадянство хотіло конче возвелечити пок. Басарабову, то могло се учинити в инший спосіб, а не ангажувати Церкву, котра ніяким чином не смів бути ареною політичних антагонізмів. Наше громадянство хоче маніфестувати свої національні почування, але коштом Церкви. Коли прийшлиби до відповідальности, тоді патріоти сховаються, комітет щезав як камфора, а та особа, котра телефоном просила о Богослуження, може легко заперечити і тоді парох, згідно Єпископ, мусить брати на себе вину і терпіти. Та коби сам парох чи Єпископ потерпів, але на тім терпить загальна справа, котру вступав Єпископ чи парох. В розважнім і політично зрілім громадянстві ніколи так не діється. Навпаки, там щадяться чолові особі, щоб не потерпіло загальне добро. Тому не знаю, як осудити поведення українського громадянства в сім

випадку. Чи тут грав ролю брак розваги і застанови, чи зла воля. І на те все дався чути голос з уст українського націоналіста: „На другий рік будемо знати, де удатися в богослуженням,“ себто до протестантів! — А сей український націоналіст, то визначний член, чи навіть ініціатор представленої висше „Верховної Ради Українців Станиславова.“

Навів я три повисші приміри — а таких їм подібних в повно у нашій суспільности — для ілюстрації, як то з підкопуванням і нехтуванням правдивого авторитету заволоділа анархія нашими умами. А та анархія — то дідинний наш ворог, котрого не легко позбутися.

ЗВИХНЕНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ВСЕ ЙДЕ НА ЛІВО І РОДИТЬ ГІРКІ ПЛОДИ

Національним рухом, котрий, як висше сказано, не виріс з надприродної віри і не був огрітий, овіяний і пересякнений духом катол. Церкви, — у нас колись кермували націоналісти під назвою „Українці-народовці“ для відріжнення від русофілів. Відтак вони перемінилися на „націоналдемократів“, вкінці зібралися під назвою: „Українське народне демо-

кратичне об'єднання" (УНДО). Однак весь той рух йшов завжди на ліво і тому з него виклювся радикальний рух, котрий в передтечею селянства і більшовизму.

Головні рухи на Західній Україні, т. зн. так все, що виступав під маркою українства, як також всі ті струї, що виступали і виступають під маркою москвофільства, все одно, чи правого чи лівого аж до червоного включно, — оба вони наскрізь нездорові і то з тої самої причини, тільки в інших формах та причина виступала. Та причина полягає на виключнім бажанню здобути і забезпечити собі, та еventуально своєму народови „добре“ т. зн. сите життя на сій землі. Тільки та між ними різниця, що перший рух, український, думав здобути те „добре“ життя власними силами, а другий рух силами братерської Москви. Оба ті рухи нездорові своїм лібералізмом. Лібералізм той всюди однаковий, найбільше послідовно проявився в більшовизмі. А більшовизм, — се рух безоглядний, коли ходить про досягнення своїх цілей. Він прибрав на Україні маску українського націоналізму, „аж до відокремлення“, щоби український народ, а передовсім його інтелігенцію, приманити до

себе і зловити в свої сіті. Осягнувши свою ціль, нищить тепер українську інтелігенцію, а українських селян висилає на Сибір, на Соловки, або убиває голодом і гнобить в тюрмах. В останнім часі зачали большевики уживати маски націоналізму також в Галичині, щоби можна незрячих заманити і зловити в свої сіті, а передовсім втягнути українську молодь в свої організації. Горе нам, як ми не прозримо! Та большевизм прибирає не тільки маску націоналізму, але готов взяти на себе маску навіть релігійної толеранції, чого першу пугу чули ми вже в промові комуніста на засіданні Політ. бюро в Москві. І тому ми готові ще побачити крім завзятої націоналістичної агітації веденої большевиками на нашій землі, також перфідно проклямовану ними релігійну толеранцію. Бо хто йде в облуднім паломництві до Мекки з політичних причин, той з тих самих причин піде і в паломництві до нашої Церкви. Одначе такі прийоми хоч небезпечніші для Церкви від отвертої ворожнечі, скінчатся так само як і отверте переслідування, бо Бог ошукати не дасться.

Що до лівих сторонництв у нас, то вправді й інші народи їх мають, або навіть вилоню-

ються ліві з правих, одначе велика різниця між нашими відносинами та в інших народів. Деінде праві сторонництва не тільки не толерують, але навіть поборюють ліві партії, а у нас властиво нема правих сторонництв, бо майже всі вони ліві, а різняться вони тільки степенуванням, оскільки котре більше або менше чуже або вороже Церкві і вірі.

Коли побіч читалень „Просвіти“ радикали закладали свої читальні і творили свої організації, українські націоналісти не здобулися на помітний спротив. Та коли катол. Єпископ поручив духовенству закладати парохіяльні читальні і творити організації під покровом Церкви, тоді зчинився у націоналістів великий крик, що, мовляв, Єпископ „розбивав народні кадри“, що „ломить національний фронт“ і т. д.

Коли радикали не тільки закладали свої читальні і організували свої товариства, але провадили взагалі цілу свою розкладову роботу, українські націоналісти після пару делікатних уваг, дивилися на всю ту радикальну роботу так, якби її не було і скоро навіть зачали входити з ними в сімбіозу.

Головні лідери радикалізму агітували на вічах, творили свої кадри, деправували нарід, ставляли своїх кандидатів на послів, — то все національна преса толерувала. А чому? Бо ті лідери плюгавили Епископа, висмівали „попів“, понижали та нищили віру й релігію. Зате всяку діяльність на полі церковнім і релігійнім уважалося і уважається „назадництвом“, навіть небезпекою для „народної справи“ і тому треба її поборювати. Словом — все, що мав у нас знамя об'явленої віри, християнської етики і катол. Церкви, в очах наших націоналістів зайве, або шкідливе і вороже, а то тому, бо наш національний рух вийшов з хибного заложення, він вже в коріні був затровний, а в дальшій своїй розвою став ворожим і погубним не тільки для Церкви і віри, але й для всякого позитивного і культурного добра народу. Кінець кінців звихнений націоналізм у всіх своїх формах довів наш нарід до дуже тяжкого становища на всіх областях публичного життя під кожним оглядом, а то все повинні всі вже бачити і над тим застановитися.

ЗВИХНЕНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ ПРОВАДИТЬ ДО ПОГАНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ

Націоналізм у нас зачав набирати поганського духа, бо впроваджує поганську етику ненависти, бо каже ненавидіти всіх, котрі в іншій народності і навіть забороняє їм нести поміч й оказувати милосердя в їх нещастю. Се якраз проти християнської етики, бо Христос словом і приміром наказує любити всіх ближніх, отже не тільки приятелів і своїх, але також особистих ворогів і людей нам чужих народності. Рівнож приказує Спаситель нещасних ратувати без різниці, чи вони свої народності чи чужої, приятелі чи вороги.

Коли в 1931. р. повінь на Віленщині спричинила великі шкоди і многих людей позбавила даху над головою і куска хліба, тоді я зарядив складку в дієцезії на потерпілих від повені. І се осудила наша націоналістична преса, — як не згідне з українським націоналізмом. І чи се не дух поганства? А прецінь, коли в наших околицях тому літ кілька вирядила була повінь великі спустошення, то зі сторін Віленщини прийшла нам поміч і то поважна! Запримічую, що з тутей-

шої дієцезії вплинула досить скупа квота (около 2.000 зл.) а не многі тисячі і то не на Мазурів, як се проголосила націоналістична преса.

ОСТАТОЧНА ПОСЛІДОВНІСТЬ

Та не тільки поганським духом зачав дихати наш український націоналізм. Що гірше! На тлі українського націоналізму з'явилася познака певного рода сатанізму. Маю перед очима фотографію „Лісових Чортів“ по балю. Фотографія та представляє більше як сотку муштин і женщин в молодім і середнім віці в бальових строях, а над ними уноситься чорт з рогами, з довгим хвостом і пригравав на двох сопілках.

Тут уже, здається, клирикальний орган „Нива“ не зможе боронити, як боронила знану загально справу прапора українських хлопців пластунів, „які прибрали собі дивну назву „Лісових Чортів,“ пояснюючи, що „чорти виступають на тому прапорі тільки як декоративний додаток, як пр. усякі звірята в гербах, або потвори в будовах готицького храму“ („Нива“ ч. 7—8 1929 р. стор. 320). Пояснення се дуже незручне і натягнене. Вправді на тім

прапорі під списою, якою кінчиться держак прапора, в вириті два хрести з одної і другої сторони, одначе головний об'єкт, головна ціль, *finis propter quem*, не знамена хрестні, але лісові чорти, як девіза пластунів, котрі не назвали себе хрестоносцями, але „Лісовими Чортами“. На святинях бувають часом різьби різного рода звірів, але ті святині збудовані на хвалу Божу, а не на хвалу тих звірів. Отже звірі уміщені на будовах християнських святинь, — се тільки вислів тої загальної хвали, яка належиться Богу від всіх сотворінь. Вкінці треба зазначити, що з нагоди того прапора відбулася „святочна академія“ „Лісових Чортів“, на котрій „архидідько“, командант пласту виголосив святочну промову. Отже не як Архангел в борбі з дідьками, але як „архидідько“ провідник дідьків. (Точний опис того дивного пластово „свята“ подала наша преса).

Але хоч „Нива“ сяк так могла тушувати прикре вражіння і навіть згіршення з приводу того „дивного“ прапора „Лісових Чортів“ дітваків, то учасників балю „Лісових Чортів“, мущин і панночок в дозрілім віці, не можна ніяк оправдувати, бо вони станули

до танцю зовсім отверто під знаменем рогатого чорта, хочби під іменем поганського божка фавна.

Ось до такого, можна сказати, божевілья доходить кождий націоналізм, що легковажить або нехтує засади об'явленої віри і християнської моралі.

ЗВИХНЕНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ СПИНЯЄ УЗДОРОВЛЕННЯ НАРОДУ

Горячка націоналізму травить духовий організм народу, відбирає розвагу і розумну всесторонню орієнтацію, осліплює розум, утверджує упір і не дозволяє уздоровити народу. Як кождий чоловік зосібна, так і нарід може мати хвилі затемнення і може блудити. Одначе коли нема зрефлексування і опам'ятання, тоді нема надії на ратунок. І так тепер виглядає у нас. Верховоди і націоналістичні мнимі патріоти так опанували і так загіпнотизували нарід, що не одна здорова гадка, рада і пересторога не має зрозуміння. Навпаки її вважають шкідливою для „народної справи.“ І се найлячніший знак хвороби не до вилічення. У наших націоналістів, — се загальне правило

і тактика: не відкривати ран, не вказувати на
грозячі небезпеки, а натомість усипляти,
пускати блахмана в очі, підсичувати
націоналістичну горячку, робити нездійстни-
мі надії, звалювати всю вину на противників, —
бо се найбільше поплачує. А прецінь убийни-
ком в той лікар, котрий не зверне уваги
хорому на грізний стан його здоровля, але
вмовляє в него як найлучше здоровля. Убий-
ником в той, хто не хоче збудити свого ближ-
нього, коли його хата горить. Гірш дикого
звіря в той тато, чи та мама, котрі видячи
блуди і промахи дітей, не упоминають їх і не
поправляють. У нас повно таких убийників,
повно ложних пророків, замаскованих коме-
діантів і блазнів, вовків в овечій шкірі, які
для популярности, для догодження своїй чести-
любивости, для своєї особистої користи, під-
лещують народови, приманчиво солодкими
словами гласкають його вуха, а кожного, хто
посміє виступити проти них і демаскувати їх
облуду, висміють або стерроризують, обси-
плять грязюкою безсовісних і безпідставних
клевет в націоналістичних часописах та ого-
лошують як ворога і шкідника народу. Най-
більше заблудження а заразом і кара для

народу, коли він зведений ложними пророками дасть їм послух, полюбить їх і уважає їх своїми божищами. „Будеть во время, егда здраваго оучения не послушаютъ, но по своимъ похотехъ изберутъ себѣ оучители чешими слухомъ: И ѿ истины слухъ ѿвратятъ, и къ баснямъ оуклонятся“. — „Бо буде час, коли здорової науки не послухають, але по своїх похотях виберуть собі учителів гласкающих уха. І від правди слух відвернуть, а сплетні полюбятъ“ (2. Тімот. 4, 3-4).

В моїм пастирськiм листі оповiщенiм в 1931. р. „Про полiтичне положення українського народу в польській державі“ старався я зайняти як найбільше об'єктивне становище. Не щадив я ні Українців ні Поляків. Відтак вказав я на єдино можливий для нас і кінцевий вихід з нашого теперішнього положення, яке спричинили такі самі наші верховоди-політики. Знаю, що многі перечитавши той лист признали слушність, але чекали, — що скаже українська націоналістична преса. Тимчасом та преса осудила той лист і накинулася лайкою. Відтак пішов за тим голосом і загав українського громадянства. Се доказ, як у нас мало хто думає і своїм розумом

застановляється. На сліпо йдуть за голосом преси. Як стадо безсловесних овець, так українська суспільність дається провадити своїм непокликаним проводирам. Навіть часописи радикальні і комуністичні признали бодай в дечім політичну стійність того листа, тільки націоналістичні поборювали його лукаво в цілости.

У нас принципіальний упір, принципіальна опозиція і zarazом „принципіальний“ клич: „все або нічо.“ Війну ми програли в власної вини, своєї держави не збудували через нашу нездарність. Одначе навіть по тій програній ми могли ще осягнути великі політичні користи. Та наш упір, наша нездарність се занедбала та стратила. На кождім кроці ми програвали дальше. Наші політики-націоналісти всю увагу і надію звернули на Женеву, на Лігу Народів, на заграницю. Збирали складки для ріжних делегатів і на заграничну політику. Були певні виграної, бодай у справі „пацифікації“ переведеної у нас польськими властями 1930. р. Тимчасом якже соромно наша справа програна! Всі наші жалі відкинено одноголосно і ще навіть з кпинами, бо Союз Народів висловив жаль, що польське

правительство не відшкодувало невинно потерпілих в часі пацифікації. Що за іронія!..

Так отже принципіальною опозицією за весь час наші політики завсігди програвали, а в згаданім висше рішенні Союзу Народів цілковито програли. Колиж так сталося, то бодай тепер належалоби заглянути дійсности в очі, витягнути науку з дотеперішнього хибного ведення справ народу та продумувати над можливими способами виходу з нещасного положення. Ні! Націоналістична преса дальше гіпнотизує нарід і утримує в блуді. Вона піднесла клич консолідації всіх без різниці партій в однім фронті. І якийже буде той фронт? Якаж реальна ідея має його одушевляти? Чи при першім ліпшій ударі всі не розбіжуться, як то у нас бував? Чи може перед сим фронтом польське правительство перестрашиться і буде просити пардону? Де горячка затемнить розум і відбере розвагу, там нема зрілої і розумної застанови. Не перечу, що й серед неудач не треба тратити духа і відваги, навпаки, треба з цілковитим самозапереченням хибні вчинки направити і витичити певну і позитивну дорогу та ціль дальшої праці і ділання. Одначе закривати зло, усипляти нарід,

трійливими наркотиками підтримувати його маячіння, — се лячне убийство. Нарід, котро-
му ніхто не відкриває, або ніхто не має від-
ваги відкрити його блудної дороги, або нарід,
що не хоче прийняти здорової ради, або так
схорований, що вже не може прийняти здоро-
вої ради й успішного ліку, — в не до уздо-
влення. *Natio insanabilis*.

КОРОТКОЗОРИЙ УПІР ХОРОБЛИВОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

У нашій публичній житті панує принци-
піальна опозиція і привіпціпільний упір з вели-
кою короткозорістю і дуже вузкою орієнта-
цією. Наші політики-верховоди взяли в моно-
поль життєвий рух і розвій народу навіть на
полі церковнім. Тому навіть хосенна і конечна
справа, коли не вийде від тих політиків (вони
кажуть: „від загалу“), або коли вони її не
апробують, буде вона осуджена як національ-
ній справі шкідлива і ворожа! Доказів на те
маємо дуже багато.

Свого часу, коли ходило о конечну ре-
форму Чина ОО. Василян, тоді зчинився за-
гальний крик, посипались протести, інтерпе-

ляції, словом, все „громадянство“ запротестувало, мовляв: „громада не приймається!“ Одначе мимо голосного і загального крику переведено реформу і тепер вважають ту реформу за хосенну, навіть дуже хосенну. Так у нас завсігди. Наперед гудимо, а потім хвалимо. Подібно річ мається з календарською справою. Кілько то було напастий, коли в Станиславівській дієцезії впроваджено календар нового стилю! Під напором формального насильства той календар мусів бути завішений. А тимчасом даються тепер чути голоси вже навіть в націоналістичній пресі за введенням нового календара для всіх і то негайно. І так у нас завсігди було зі всім і до тепер так само діється. Була одна, друга нагода досягнути певні успіхи на полі політичнім або просвітнім. Наші патріоти станули на точці опозиції: Мовляв „громада не приймається!“ А хто виступив з іншою гадкою, того осуджено як ворога, чи навіть зрадника. Потім ми готові прийняти вже те, що перед тим відкинули, але вже запізно. Констеляція змінилася і ми виходимо з порожніми руками.

НЕРВОЗНІСТЬ І ПЛИТКІСТЬ ЗАТРОЄНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Життєві справи народу на всіх ділянках його розвою вимагають великої обережності та зрілої і глибокої застанови і розваги. Тимчасом горячка націоналізму спричинює нервозний поспіх і плитке та доривочне думання. Звідси те без застанови нехтування і ломання засад, не кажу вже надприродної віри, але й засад природного розуму та життєвих природних справ. Живемо з дня на день сплетнями, жаждою сензацій, підхоплюємо без розбору всякі кличі, котрими нині переймаємося, а завтра відкидаємо. Брак у нас сталих і обоснованих норм в поведенні і житті. Так діється зі старшими. Ще гірше мається справа з молодю, над котрою старші втратили вплив. Нашою молодю опанував дух степу, котрий буяє, гонить по ярах, підноситься до гори, паде на землю і щезає та лишає тільки заворот голови й розвал.

І до чого ми дійшли? До руїни! Український нарід в Польщі дійшов до „значіння“ політичного зера. На Великій Україні наш нарід убиваний, бо нищиться в нім навіть те,

що становить зміст людськості. На Закарпаттю також грозять деструктивні струї. В Румунії маленька жмінка ледви вегетує. А на еміграції за морем росте буйне жниво зловіщого тутейшого посіву.

ЗАГАЛ НАШОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ПІД ОГЛЯДОМ РЕЛІГІЙНИМ

Загал нашої інтелігенції, як попередно сказано, або ліберальний, або радикальний, або атеїстичний. Проча часть заховується пасивно і не має відваги зорганізовано виступити і спротивитися деструктивній роботі, яка завелася у нас. Многі знов, то католики радше з імени, зверху, а не у нутрі з переконання. Неодні з них не знають і не розуміють навіть елементарних катехизмових правд, совість мають заблагнену, літами живуть в гріхах і не вважають за потрібне очистити душу в св. Тайні Покути. Не розуміють, що таке Церква. До мурованої чи дерев'яної церкви вони ходять, але для Церкви основаної І. Христом вони чужі. Вони подібні до тих мужиків-ради-

калів, які в церкві моляться, а на вічах уїдають проти Церкви і проти священників, бо вони, як кажуть, в Христа вірують, а тільки „попів“ ненавидять.

А в ще знов такі інтелігенти, котрі бачуть, до чого довело безвірство, тай хотілиби навіть завернути з того нездорового шляху, розуміється виключно в цілях земських, т. зн. в цілях скріплення своєї нації і свого становища. Такі люди кажуть нераз: „Щож коли ми не можемо вірити“. Такі люди забувають по перше, що віра в надприродні правди не дається задля земських цілей і по друге, щоби вірити, мусять у дорослих співділати два чинники, іменно, Божа ласка і людська воля. Коли людська воля уперта, то Божа ласка на нікого не сходить. Се ті два коріння віри в надприродні правди і коли хочби одного з них бракувало, то віри нема і не буде.

Як зачуваю, одно з Товариств, яке прибрало собі назву „католицьке“, не відважилося устроїти протестаційного віча проти масонського проєкту супружа, бо між членами того „католицького“ Товариства були поділені гадки в тій справі. Значить, в члени, котрі

хотяй називають себе католиками, одначе в за некатолицьким супружем. Чи се не іронія?

А як загал інтелігенції відхибнувся від сталих засад віри і моралі, так також нема сталих і вироблених понять і норм в світських життєвих справах. І тому загал нашої інтелігенції під оглядом свого інтелекту і орієнтації сходить майже на сіру товпу, яка також не маючи ясних поглядів та сталих засад йде сліпо за проводом агітаторів. І тому загал нашої інтелігенції змінє з дня на день свої думки і свій фронт під диктатом преси. Коли той загал інтелігенції чи гудить, чи хвалить, то сам не знає, чому, а кождий заведеться і виставиться на компромітацію, хтоби її завірив.

ЯКИЙ ДУХ В НАРОДНИХ МАСАХ?

Народні маси зведені й обдурені сходять на манівці. Політично розбурхані, національно затроєні попадають в певний стан душевного запоморочення. Релігійно необучені і неосвідомлені переймаються легко деструктивними

течіями, та дають послух всяким кличам ворожим Церкві, релігії та життєвим справам народу. Не тільки радикалізм, але навіть більшевизм зачинає ширитися між ними щораз більше і скорше.

До одної читальні приїхав інтелігент-патріот з відчитом про Івана Франка. Та його там висвистали, бо для них вже не тільки Шевченко, але навіть Франко за правий, бо їм імпонують Ленін і Сталін. В одній церкві підчас священодійства один з парубків закурив цигаретку. Ще у нас такого не було досі! В одній місцевості в ночі сельроби розтопили хрест приготований з леду на ріці до йорданського водосвяття і полишили напись: „Нехай живе союз соціалістичної радянської республіки ССРР“. В иншій знов церкві сельроби допустилися тяжкого святотатства. Ту і там зачинають палити парохіяльні забудовання та кресценцію на приходстві. Се наслідки роботи в переважній частині в наших національних установах! Слухайте, націоналісти-патріоти! Се жниво вашого посіву! Се наслідки всего націоналістичного руху, для Церкви і релігії чужого, або ворожого! Се позначки убийчої зара-

зи большевизму в народних масах, а ґрунт для неї ви приготували!

Додаймо до того різного рода сектантські і схизматицькі агітації, які нарід зводять, встрикують розкладові бакцилі в духовий організм народу і ще тим більше промощують дорогу до большевизму, — а будемо мати приблизний образ морального і культурного стану нашого загалу. Запримічую, що націоналістична горячка якраз пособляв сектантському рухови. Сектанти стараються якраз ловити наш нарід на націоналістичну вудку. Сей сектантський рух в дуже грізний і відібеться дуже зловіщо на долі нашого народу не тільки під оглядом релігійним, але також національним.

На що вказують ті всі обставини? А на щожби инше, як не на те, що нам загрожує цілковита руїна! У нас хаос і анархія. А над тим всім чути рев націоналістичної преси, яка дальше гіпнотизує і зводить, а демаґогія постійно підсичує горячку духового затравлення.

СТАНОВИЩЕ НАШОГО ДУХОВЕНСТВА

А тепер ще болючішу рану мушу відкрити, а іменно занепад загалу нашого духовен-

ства. Нарід хочайби як поблудив і зійшов на манівці, ще не пропащий, коли його духовенство не піддалося загальній заразі націоналістичної горячки. Клир, — се совість народу. Клир мав неустрашимо упоминати і уживати всіх можливих середників до улічення народу.

Одначе загаль нашого духовенства, якого завданням було струю національного руху справити в правильне русло, а все, що в тім русі негативне, шкідливе, небезпечне усунути, — не тільки не сповнив сего високого і так конечного завдання, але навпаки, сам дався пірвати тому нездоровому рухови і стався сліпим вождом сліпців.

Ніхто не заперечить, що загаль духовенства для життєвих справ церковних рівнодушний або навіть чужий і що не відчував тісної співпраці з Церквою. Одначе найсильніше зате його ревнування без розбору в національних справах. Загаль нашого духовенства, сам захоплений горячкою хоробливого націоналізму, ще більше підсичув його в народі.

У своїм часі один з наших ліберальних часописів, який здобув собі вже давно „монополь публичної опінії“, обходив ювілей свого істнування. В часі святочного засідання були

ріжні промови. Промовляв також один з висшого духовенства, котрий між іншими сказав, що той часопис переходив еволюцію, але прапор нації все держав. А що у нас національне життя не дасться відлучити від церковного, отже займався „й церковними справами так, як се відповідало національним інтересам“. Се не в нічо инше, як здетронізування І. Христа і Його Церкви! Бо не інтереси Церкви мають підчинитися інтересам нації, але інтереси нації мають йти під лад Церкви, бо тоді тільки інтереси нації будуть хосенні і позитивні. Крім сего відомо, як той часопис в „своім монополію публичної опінії“ трактував і трактує справи Церкви і релігії. Знані його зухвалі виступи проти катол. Церкви, проти Папи і проти Єпископів! Той часопис якраз в тим леговиском, в котрім головно вилягли і виклювалися різні вороги проти Церкви. Він витворив і витворює ту хаотичну атмосферу, в котрій перепачковуються всякого рода деструктивні і розкладові бакцилі. Він головно створив ту гнилу і затровну атмосферу, в котрій не можуть удаватися позитивні прояви життя народу. Та газета, то стара грішниця, яка зводила і зво-

дить нарід. Вона подібна до тої безсоромної упавшої жінчини, яка по сповненню безсоромного гріха прибирає усміхнений вид лица, немовби нічого злого не сповнила. „Такóвъ пѣтъ жєны бѣдѣницы: Иѣже ѣгда сотвори́тъ, ѿ измы́вшисѧ, ничтѣ́же, речѣ́ содѣ́ахъ неа́бѣно“. (Притч. 30. 20). І ту газету виносить похвалами висший священик! Видко, як горячка затровного націоналізму обхопила уми і серця нашого духовенства! Справді треба признати, що та газета має „монополь публичної опінії“ і що провадить інтереси Церкви так „як се відповідає національним інтересам“.

Та може хто думав, що духовенство має визначне становище і вплив, вже не кажу керму, в тім цілім націоналістичнім русі. Ні! Духовенство зійшло на підрядну ролю, sit venia verbo, Семанів — прислужників. Семань має нарубати дров, води принести, але коли ходить засісти до стола до обіду, то йому кажуть: посунься Семаню! Ось заплата за занедбання високого свого священичого звання! Духовенство має агітувати, має жертви складати, національні інституції двигати, але прийдеться забирати голос і рішати, тоді духовенство

має мовчати і почути слова: посунься Сема-ню! Попросту усувають духовенство, як воно не вигідне світським лідерам.

І треба признати, що загал нашого духовенства вірно і покійно сповняв свою службу націоналістам і навіть словечком не писне, коли бють не тільки Єпископа, але посередно або навіть безпосередно і саме духовенство по лиці. Коли підчас загальних зборів „Рідної Школи“, як о тім висше сказано, парібчак виляв грязюку на Єпископа і на церковну Єрархію, то президія ані словечком не зареагувала, хоч у президії сидів священник. І тому простий парібчак знаючи настрій зборів, міг сміло переїхатися по Єпископі.

А що на те весь загал нашого духовенства, коли по загальних зборах „Рідної Школи“ ровійшлася вістка по краю про той згіршаючий інцидент? Чи було реагування, або протести? Ні! Може навіть скрита утіха і радість, що Єпископ удостоївся такої „почести“. Сеж прецінь національна справа! Здогадуватися сего можна потім, що коли по повітах обходжено ювілей „Рідної Школи“, то священники масово брали участь, а до Єпископа слали прохання о дозвіл правити Службу Бо-

жу під голим небом для учасників зїздів і то Службу Божу з діяконами і соборну. Чи зареагував бодай хтось з священників перед тими всіми делегатами, котрі домагалися полевой Служби Божої? Чи домагався хто з священників бодай якогось задоситьучинення для зневаженого Епископа і тим самим зневаженого священничого стану? Про то все мовчанка. Видно, як духовенство затратило почуття навіть своєї власної гідности! Звичайно як прислужники.

Треба признати, що „патріоти“ вибирають бодай двох трох священників як членів до виділу наших установ чи Товариств, бо на голову майже ніколи, одначе й се тільки для фірми, щоби можна заапелювати до духовенства по жертви, або щоби тим лекше під тою фірмою замити очі духовенства і громадянства про свої укриті цілі. Дивіться, мовляв, у нас священники в заряді. До одної установи вибрали і що року вибирають одного священника як члена виділу з Станиславівської дієцезії і то в його неприсутности і мимо його протестів. Чи се по щирости? Чи з зичливости для духовенства? І Що більше, в часі зїзду наших установ можна навіть почути

з уст світського інтелігента про „християнсько-католицький напрям“.

° То все робиться в тій цілі, щоби мати фірму, щоби тим більше незрячих приманити і позискати, подібно як один жид на виставі свого склепу умістив святий образ, щоби до свого склепу приманити також християн. І наші священики дуже радо дають фірми, але на напрям не мають рішачого впливу, ані не можуть перепинити, бо вони там в меншості, бо не забезпечили повного і правного впливу релігійних і позитивних засад в наших установах і тому як невільники йдуть за проводом „патріотів“, та причиняються до легалізованню духовного конкубінату, який у нас розпаношився, т. в. до співжиття правди і фальшу, чесноти і морального зла. Одначе та фірма тільки до часу. Коли „патріоти“ почуються в силі, коли зівсім опанують дотичну інституцію, тоді копнуть священиків, та крикнуть: „проч з попами!“, а надто зачнуть отверто провадити борбу проти Церкви, віри і релігії. Сего не раз вже досвідчили священики почавши від читалень „Просвіти“ по парохіях, а одначе не прозріли, так їм смакує служба у „панів“..

На довершення лиха зачав у нас підносити голову дух обрядовости, щоби до решти затамувати духовий розвій клиру і народу. Він висисав шпик і кров з організму нашої Церкви, ставить закостенілу обрядову форму як ціль, а нищить зміст і розвій релігійного життя. Колись ми поборювали того духа обрядовости, може тому, що його пропагували русофіли, отже з національних мотивів, але тепер ми зачинаємо його перещіплювати в український організм, бо він сприяє „національним гордошам“, бо він, мовляв, тим більше нас відокремлює і забезпечує від латинізації. Що за короткозорість? ! Не бачимо, що тим самим спинює цілий культурний розвій народу. А наше духовенство не тільки не реагує, але навіть не бачить страшної шкоди, яку спричиняє мавія обрядовости.

По представленню всіх повисших справ, справді жах збирав, коли розважиться, як хороблива і убийча горячка націоналізму обхопила весь нарід і всі верстви і стани, як в тій горячці нарід кидається і вється немов в тяж-

кій хоробі, як щораз більше йде на манівці і блудить серед духового затемнення.

ЧИ ТРЕБА ЩЕ НАЙБОЛЮЧІШОЇ РАНИ?

Коли горячка загноїдиться в людському організмі, тоді вона охоплює цілий організм і всі його частини. Подібно і горячка схибленого націоналізму не щадить всего народу, ані його різних станів. У нас вона охопила загал світського духовенства, світської інтелігенції і маси народу. Затревожений серед того нашого жахливого положення я звертаю мої очі ще до найважливішого у нас стану т. є. до монашого стану, бо стан монаший, то найбільша сила Церкви, а тим самим і народу, то найголовніший живчик духового життя, то найбезпечніша пристань для народу серед бурі. І тому коли монаший стан ослаблений, або хорий і поневолений, тоді всякий ворожий дух легко може нищити силу Церкви і впроваджувати духовий розклад в народі. Се добре знає і розуміє темний демон і тому в боротьбі проти Церкви найперший і найсильніший наступ робить проти монашества, про що свідчить історія. Він уживає всіх способів,

щоби знищити монаший стан. А коли уживши всіх способів не може допняти свої цілі, тоді уживав націоналізму як найнебезпечнішої і найсильнішої зброї, щоби здобути собі доступ до монашого стану і щоби, як не цілком його знищити, то бодай зробити вилом і в той спосіб впливати на духове ослаблення монашого життя.

І тому я з такою тревогою звертаю мої очі до монашого стану, щоби і він не дався оголомшити і захопити тим оманливим маревом звихненого у нас націоналізму, бо тоді булаби се найболючіша і смертельна для нас рана. І тому також звертаюся з горячим бажанням і проханням до всего у нас монашого стану, так мужеського як і женського, щоби він мався на осторожності і не дався заманити оманливому фантомови націоналізму. Монаший стан, то чиста атмосфера Христова, а всякий вплив упавшого світа тут має устати, тут всякий його фальш і підступ мусить стратити силу і вдуситися. Всі в тім монашім стані своєю молитвою, посвятою і своїм святим життям нехай стягають благословенство і поміч Божу для себе і народу, нехай будуть дороговказом до безпечної пристани серед нинішньої бурі, яка у нас шалів.

Головно звертаюсь до Чина ОО. Васи-
ліян з тою сильною надією і з тим глибоким
пересвідченням, що той Чин добре розумів
своє становище і високе завдання у нашій
Церкві і народі і що він се завдання сповнить
в цілості по бажанню Христа Спасителя.
Я пересвідчений, що той Чин завсідги памятає
на упізнання Пророка Авакума, котрий каже,
що він поставлений на сторожи з оружжам
при нозі, щоби бути завсідги на поготіві,
щоби при зближенню ворога вдарити сейчас
на алярм і виступити до борби. (Авак. 2. 1)
Чин ОО. Василян мав з певністю перед очима
час і обставини, серед котрих він під заря-
дженням Божого Провидіння остав відродже-
ний і покликаний до нового життя через
Апостольську Столицю, а іменно тоді, коли про-
будилося у нас національне почування і осві-
домлення національне але на тлі лібералізму,
а з другого боку коли російське схизмофіль-
ство грозило занепадом католицького духа
у нашій Церкві. Сю послідну небезпеку Чин
відвернув. Немов під подувом весняного возду-
ха у нас прозябло нове духове життя. Думаю,
що Чин сповнить ще і тамте завдання, а імен-
но, що запобіжить духовому ровкладови;

який грозить нам з боку схибленого націоналізму.

**ІСТОРІЯ ІЗРАІЛЬСЬКОГО НАРОДУ
ЗА ЧАСІВ СВ. ПРОРОКА ЄРЕМІЇ
ЗЕРКАЛОМ І ПЕРЕСТОРОГОЮ
ДЛЯ КОЖДОГО НАРОДУ**

Коли застановляюся над нещасним положенням нашого народу, стоїть мені перед очима доля ізраїльського народу за часів св. Пророка Єремії. Ізраїльський нарід в тім часі блудив в справах віри і моралі, віддався ідолопоклонству і попав в духовий розклад. Тоді Бог покликав Єремію і післав його до народу, щоби голосив опам'ятання і вістив грізні кари, колиб нарід не опам'ятався. Єремія був скромної вдачі, несмілий і чутливий. Тому не почувався спосібним до такого тяжкого завдання і уряду, та боронився перед таким покликанням. Коли одначе Бог запевнив його о своїй помочи, Єремія пішов за Божим покликом.

На самім вступі показав йому Бог в одній з візій кипячий котел, з которого з північного боку лялися води. Се було предсказання цілої катастрофи, котра вкінці й навістила ізраїльський нарід. (Єрем. I. 13-18).

Несміло, але уповаючи на поміч Божу, опустив Пророк свою затишну родинну місцевість і пішов до Єрусалиму, де в притворі святині зачав голосити свої промови і грозити нещастями, коли не наступить опам'ятання в народі. Початок був досить успішний. Пророк знайшов підпору в побожнім царю Озії, котрий казав повикидати ідоли Ваала з святині і спалити їх, поганських жреців понагаляти, всякі місця поганських жертв знищити, святиню відновити і впровадити ціле Богослуження в давній чистоті і величавості.

Вскорі одначе побачив Пророк, що та вся реформа була тільки зверхна, бо потайки остало дальше ідолопоклонство, а про усунення глибоко закорінених моральних звичень, проступків і духового розкладу у всіх станах народу ніхто не думав. А тільки душевне відродження могло відновити нарід і поєднати з Богом. Та на се не заносилося. Чим більше Пророк вглядав в життя мешкан-

ців Єрусалиму, тим більше видить моральне забабнення. Думав зразу, що тільки люди з низького стану не знають Господньої дороги. І тому звернувся до висших станів. Та на жаль переконався, що то якраз вони скинули ярмо Боже і спричинили моральний занепад в народі. Ще гірший біль спричинювало Пророки засліплення народу з його провідниками на чолі. А що тоді панував політичний мир, весь нарід думав, що Бог відвернув всі загрози кар. Єремія перенятий болем і ним немов оголомшений впадав між товпу народу перед святинею і предсказує руїну, яка має прийти. Одначе се нічо не помагав. Навпаки уважають Пророка за темного духа, бож не заноситься на ніяке нещастя. Ложні пророки, навіть священники, виступають проти него й усипляють нарід в його ложнім спокою. І тому Єремія голосить: Жах і страхіття сталися на землі. Пророки (ложні) пророкували обман і священники плескали своїми руками і мої люди таке полюбили і вкінці до чого дійде? „Оу́ жасъ ѿ стра́шнаа содѣ́ашася на землі. Проро́цы проро́чествоваша непра́веднаа, ѿ свѣ́щенницы восплеска́ша рѣ́камы своїми,

А людіє мой возлюбїша такшваа, а что сотворитє въ послѣднѣа сіхъ? (Єрем. V.30-31)

Пророк не перестав опам'ятувати нарід і грозити карами Божого гніву. Одначе серед звідних кличів, яким нарід давав послух, голос його був голосом вопіючого в пустини. Нарід полюбив тих, котрі йому схлібляли й усипляли в його затроених мріях і гріхах.. Серед того всего скаржиться Пророк, чому він властиво покликаний на той уряд, коли нема ніякого успіху? На се отримує від Бога відповідь, що він поставлений, щоби доказав перед світом лукавство народу і щоби оправдав суди Божі над тим народом.

Тимчасом зайшли грізні політичні події. Єгипетський Фараон війною загрожує ізраїльській державі. Озіа погіб в тій війні, а на його місце не послідував цар вибраний ізраїльським народом, але Йоаким, іменований Фараоном, негідний як його предки. І Пророк Єремія, котрий був усунувся до родинної замишної місцевости, виступав знова на прилюдний овид. Одичиння в народі підняло голову більше як колинебудь, а нарід успокоював себе перед всякою карою, бо якже Бог мігби

знищити нарід, котрий мав таку величаву святиню. Тоді Єремія викидав народови і його ложним пророкам всю їх облуду: Не покладайте свої надії в обманчивих словах, бо вони зовсім вам не допоможуть, іменно, коли говорите: храм Господний, храм Господний, храм Господний є! Коли ви надієтеся на обманчиві слова, то з того не буде ніякого хісна. І крадете й убиваєте і чужоложите і кривоприсягаєте і жертвуєте Ваалови і йдете за чужими божками, яких не знаєте, а відтак приходите до святині, стаєте перед Божим лицем і говорите: ми забезпечені за ті всі наші мерзости. — Ізза сеї причини Бог відкине нарід від свого лица. (Єрем. VII. 2-4, 8-10, 13-15).

Одначе все нічо не помагає. Культ ідолів віджив. Пророк болем і жахом перенятий бажав утечи і скритися на пустині, щоби не бачити погуби свого народу. Одначе Бог його не пускає. Слідую ще більше зло. Всякі сліди реформи з часів Озії знищені. Цар Йоаким дає найгірший згіршаючий примір і навіть каже спалити упімнення Пророка письмом уложені. Основується організація, щоби зовсім усунути культ правдивого Бога, а впровадити культ Ваала. Що більше, навіть в родинній

місцевости плянується убийство Пророка. А накінець його власні свояки вважають його за божевільного і стараються його ув'язнити. І так Єремія зовсім осамітнений і всім опущений.

Однак Бог не лишав його в спокою. Приказує йому голосити зловіщі пророцтва на прилюдній площі й навіть в храмі. Та не видно ніякого опам'ятання. Все ломиться через оптимістичні запевнення ложних пророків і всяких обманців-брехунців. Єремія молиться за нарід, однак Бог за упір і засліплення постановляє знищення народу. Мав зблизитися лячне нещастя: меч, кров, голод, сльози й опустошення.

На приказ Божий Єремія взяв череп'яний горнець і розбив його на кусні серед жидівської старшини і священників зі словами: Як сей горнець розбитий, так буде розторощений нарід. Противники будуючи свою могутність і безпеку на величі Єрусалимського храму, вняли сей виступ Пророка не тільки за провокацію, але навіть за богохульство. Настоятель храму казав його бити різками і вкинути до в'язниці, де він перебував цілу ніч.

Та тої самої ночі, в котрій сидів Пророк Єремія у в'язниці, дався чути около півночі вовняний алярм. Навуходонозор побідив єгипетського Фараона, з котрим Жиди жили до тепер в союзі. Після того Навуходонозор заняв Єрусалим і виконав лячний розрахунок мести за союз Ізраїля з Єгиптянами. Син помершого царя Йоакима, велика часть священників і жидівської старшини, шляхти, властителів більшої посілости і ремісники, — упроваджені до Вавилону. Се перший початок вавилонської неволі.

Державна суверенність Ізраїля не остала вправді знесена, бо на престол вступив Седекія, одначе ізраїльська держава мала бути залежна від вавилонського царя Навуходонозора. І з тим не могла погодитися національна жидівська гордість. Нарід немов самодуром опанований не міг погодитися в тою гадкою, щоби Бог міг лишити його в залежности від поган. І тому був певний, що Бог вскорі пімститься на Халдейцях за упроваджених плінників і за так багато забраних сосудів в храму.

Єремія знов виступав на овид і на приказ Божий кладе на себе дерев'яний ланцюх,

ходить з ним по вулицях Єрусалиму і голосить, що влада Вавилону вправді в ярмом, але від Бога допущеним, а скинення того ярма буде цілковитою загибелю народу. Навіть царя накликував, щоби зігнув шию під ярмо Вавилонця, бо тільки тим способом можна буде уратувати життя.

Упімнення Єремії зачали будити отверезіння. Та від чого гуррапатріоти? Як се? Ми мавмо зігнути шию під чуже ярмо? І прискочив Ананія, ложний пророк і розірвав дерев'яний ланцюх на Єремії. На се відповів Єремія: Ланцюх дерев'яний ти розірвав, а натомість ти приготував залізний. І залізні кайдани дійсно впали на цілий нарід. Бо нарід натровлений гуррапатріотами і національними шовіністами не послухав Єремії, але злучився з єгипетським Фараоном проти Навуходонозора думаючи, що потрафить в той спосіб скинути з себе вавилонське ярмо. Єремію узнано зрадником на річ Вавилонців, заковано в кайдани і вкинено до студні, в котрій вправді не було води, тільки болотний шлям.

І прийшла жахлива кара. Сповнилися пророцтва про той кипячий котел, з которого

з північного боку лялися води. Навуходонозор здобув і спалив місто Єрусалим, зівсім знищив святиню, ізраїльську гордош, Царя Седекію в часі утечі зловлено, осліплено і разом з цілим народом упроваджено до неволі. Єремію скованого кайданами казав чужий побідник витягнути зі студні, поставив його перед цілим народом призначеним до неволі і прилюдно оправдав його пророцтва, які сповнилися. Побідник лишив Єремії до вибору, або йти до Вавилону, де йому запевнив всяке про него старання, або лишитися в краю. Єремія лишився в краю і з роздертим серцем дивився за упровадженням в неволю народом. Відтак сів серед руїн і голосно плакав над гіркою долею свого народу. А сини Ізраїля, які за весь час не хотіли зрозуміти, що через Пророка говорили Божі уста, тепер по упровадженню в неволю се відчули і зрозуміли. І тут в неволі на ріках вавилонських помянули святий Сіон і слова Пророка.¹⁾

¹⁾ Гляди обширніше: „Ein vielgeprüfter Gottesmann“ Otto Cohnusz. S. J. Linzer Quartalschrift. Heft 3. 1930 стор. 449-467.

УКРАЇНСЬКІ ГУРРАПАТРІОТИ І КОРОТКО- ЗОРИ ПОЛІТИКИ

Гуррапатріоти і національні шовіністи та короткозорі українські політики спричинили також гірку долю українського народу. Ті люди, що поводитися радше як очайдухи ніж як провідники, — вони оплювали всякий поважний і розважний напрям. То вони впровадили той душевний розстрій в народі, то вони підкопали віру і мораль, то вони осліпили і затроїли нарід. Вони й далше визивають гнів Божий і готові до того допровадити, що з кипячого кїтла Сходу поллється огниста лява, яка може нас цілком знищити з лиця землі.

„Ми щораз більше котимося в низ. Мені страшно, що майже ніхто не бачить сього і не думає зарадити сему, тільки навпаки при-спішують сей формальний розгін. Ми не дозріли до своєї держави, одначе загаль громадянства глибоко переконаний, що Лойд Джордж має в кишені декрет на нашу державу і завтра

поробить нас президентами, міністрами, послами й обсипле горами валюти.. Для сеї справи ми жертвували в 1918-19 край, десятки тисяч добірної молоді, безконечні мільйони майна і гроша в таким тільки вислідом, що земля опинилася на ласці і неласці Поляків. Зате горстка несовісних людей бавиться в державу.. На сю забаву пішли вже сотні тисячів долярів зложенях наївними емігрантами в Америці, коли тимчасом край і нарід нидіють культурно й економічно та потопають політично“. Так писав бл. п. Стефан Томашівський 1922. р. у своїх листах будучи на еміграції в Берліні до одної особи тут в краю.¹⁾ А в другім листі в тім самім році так писав: „Хтож винен сьому, що Твої земляки віддали свій талант у руки легкодухів, а ті — закопали думаєте? — ні, вони пішли на кінські перегови і поставили весь талант на одного коня, запаленого і пропащого з гори! Коняка зломила вже карк, а Твої земляки ще не розуміють становища, в якому опинилися“, і дійдуть до того, що „змінять своє право“ на „ласку побідника“.

¹⁾ Гл. „Н. Зоря“ 1931 20/12 Ч. 97.

Отсю правду, котра вже здійснилася на наших очах, сказав бл. п. Томашівський, котрого весь час обкидувано грязюкою від голови до стіп. А загал зводжений фальшивими про-роками, далі вірив, що ми „власними силами“ успіємо видобутися зі страшного положення. І тут справді можна навести слова, які прецінь раз удалися одному з наших політиків, а котрі можна уважати аксіомою української політи-ки, а іменно, що ми вміємо „власними сила-ми“ закинути собі петлю на шию, щоби пові-ситися, але відрізати тої петлі ми вже „влас-ними силами“ не можемо.

Тільки крови, сліз, жертв, тільки майна і терпінь, і все надармо! Та не тільки надар-мо, але навіть нема якогось опам'ятання і зро-зуміння ситуації, в якій ми опинилися. — „Ми сорокміліоновий народ“! „Нас більше тут“! „Ми живем, живем своїм життям“! Так кри-чать далше наші верховоди, гуррапатріоти і національні шовіністи, котрі поставили весь талант свого народу на „одного запаленого коня в часі перегонів“ і програли. Вони дове-ли наш нарід до остаточної катастрофи.

Дуже прикрі справи я порушив в сій першій частині, а не менше болючі порушу також в другій частині. Одначе я спонуканий совістю накликувати, бо ми стрімголов летимо в пропасть. Навіть хочби мене мало стрінути щось найгіршого, одначе я не можу мовчати. Я обов'язаний се учинити, хочби навіть я остав незрозумлений і хочби навіть не було позитивного успіху з мого накликування. Христос осудивби мене тяжко, якби я для ухилення від себе людського осудження мовчав.

ЧАСТЬ ДРУГА

ПРО КОНСТРУКТИВНО-КОНСЕР- ВАТИВНУ РОБОТУ

ЩО ТАКЕ ПОСТУП І ЩО ТАКЕ КОНСЕРВАТИЗМ

В українській суспільности слово: поступ, дуже в моді, хотяй нема зрозуміння, в чім властиво поступ і замість поступу в занепад, чи духовий розклад. Так знова з другого боку слово: консерватизм, в чуже і осоружне. Слово: консерватизм викликає вражіння забальсамованої мумії. Під консерватизмом розуміється у нас застій, назадняцтво, заскоружлість. Навіть ті, котрі вважають себе за консерватистів, не мають розуміння і висказують про консерватизм дивоглядні поняття.

Один з найвизначніших польських консерватистів написав 1931. р. прилюдний лист до українського консерватиста, в котрім подав загальні основи консерватизму.¹⁾ На той лист

¹⁾ Др. Ян Бобжиський. „*Nasza Przyszłość*.“ Том XV. 1931.

появився ряд статей в „Меті“, в котрих автор дав прилюдну відповідь українського консерватиста. Ті статті повні вишуканих фраз, такі неясні і баламутні, що трудно з ними полемізувати. Вкажу тільки на дві справи, а іменню, той український консерватист ставить консерватизм на рівні з консерватизмом російської держави, яка сумно закінчила, а в береженню приватної власности видить матеріялізм. Вже те свідчить, як у нас нема розуміння правдивого консерватизму, бо чейже російський консерватизм, то не був консерватизм, але убиство людського духа, се був мороз чи лід, котрий стримував всякий розвій життя. Право знова приватної власности, то не основа матеріялізму, але заховання природного права приказаного Божим декальом. Що хтось може надуживати права власности (як і кожного права Божого декальогу) в той спосіб, що в матеріяльних добрах видить виключно найвисше своє добро і тому дбає тільки за матеріяльне добро, то чейже не можна вміняти в зло заховання і береження права власности.

Щож отже таке правдивий консерватизм? Правдивий консерватизм признає

і береже справи тревалі і незломні, самі в собі хосенні і цінні, а справи переминаючі і хвилеві трактує як такі і уживає остільки, оскільки в данім часі і в даних обставинах можуть бути пригожі і хосенні. Правдивий і позитивний консерватизм признає і спирається на природних і надприродних Божих правах і основах, які є незломні, вічно тревалі і незмінні. Стоячи на тих основах і законах розвивав свою діяльність, убагороднює людського духа і провадить до правдивого поступу так одиниць як і цілої людської суспільности. Отже правдивий поступ то не є здобування виключно матеріяльних дібр, ані винаходи на полі техніки, але передовсім розвій і убагороднення людського духа на принципах незломних, вічно тревалих Божих законів. Де є такий поступ, там і матеріяльні добра і технічні уліпшення виходять і служать до правдивого добра. Знехтування знова природних і надприродних Божих прав не творить поступу, але спричинює розклад, бо родить холодний матеріялізм, який витворює визискуючих паразитів, а з другого боку визискуваних пролетарів, — а всякий

розвій на технічній полі провадить до морального занепаду і розкладу духового життя, словом, — до руїни людства.

КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА — СЕ ІНСТИТУЦІЯ НАЙБІЛЬШЕ КОНСЕРВАТИВНА І НАЙ- БІЛЬШЕ ПОСТУПОВА

Католицька Церква є найбільше консервативна, бо вона береже і держиться незломних основ, вона за ніяку ціну досі не відступила і ніколи не відступить від догм віри і етики, вона не змінює своїх переконань з дня на день, як се видимо у житті світа, але навіть серед переслідувань стоїть заєдно на становищі від Основателя її Христа Господа визначенім. Католицька Церква є заразом і найбільше поступова, бо розвиваючи своє життя і діяльність в рамках вічно тревалих принципів віри і етики, витворила і далше творить правдиву культуру. Католицька Церква сповняючи приказ Христа, шукає головно і передовсім Божого Царства у внутрі душ але при тім осягає і все проче в дочасних справах добробуту людського життя. Като-

лицька Церква зродила не тільки велитнів святих, яким не можуть дорівняти генії світа, але також й великих учених, геніяльних мистців на полі штуки і всякого рода винахідників на технічному полі. Католицька Церква заложила і створила перші найголовніші університети, отворила школи знання у різних напрямках культурного розвою. На католицькій Церкві сповняються по всі часи слова Христа Спасителя: „Шукайте Божого царства, а все проче додасться,“ як конечний вплив і послідовність внутрішнього життя основаного на принципах Божого царства. Католицька Церква в справді тим євангельським ученим, котрий пізнавши основи Божого царства і їм послідуєчи став подібний до заможного чоловіка, що зі свого скарбу виносить старі і нові цінности. Старі, бо справи вічно тревалі, надприродної вартости, а також нові, бо вона неустанно творить нові справи, бо неустанно ділає, поступає і усовершує своїх вірних ісповідників.

„Всѣмъ книжникъ надѣи́всѧ цѣ́рквию небѣ́сноу, подобенъ ѣ́сть челоуѣ́къ домоуи́тъ, и́же и́знесе́тъ ѿ сокровища своего́ нѣ́ва и́ вѣ́тъхъ“.

(Мат. 13. 12).

СХИЗМА І ЄРЕСИ ЯК ВИПЛИВ СЕГО СВІТА НЕ ПРОВАДИТЬ ДО ПРАВДИВОГО ПОСТУПУ

Навпаки річ мавтється зі схизмою і ересями. Схизма — то замертття духа і закостенілість, бо там нема життєдайного світла і тепла Духа святого, подібно як нема природного життя в галузі відірваній від живого пня. Закостенілі форми, а під ними гнилий зміст, замість поступу моральний розклад. Рівнож всякі ереси і секти взявши розбрат в відвічною і абсолютною Правдою блудять по манівцях, з одного фальшу падуть в другий, неустанно в неспокою і спричинюють також духовий розклад. Всі ті збочення від правдивої катол. Церкви подібні зівсім до світа, котрого вони в впливом. Бо світ безнастанно філює як розбурхане море. Раз підноситься, то знов паде. Нагромаджує багатства, робить великанські винаходи на полі техніки, будує будівлі, чваниться цивілізацією, а відтак замість правдивого поступу спричинює катаклізми, в котрих все розпадається і нищиться, бо світ занедбуючи духовий поступ витворює моральний занепад як головну причину катаклізмів і то тим лячніших, що в та-

ких загальних катаклізмах звичайно підпадають знищенню також здобутки правдивої культури, подібно як загальна повінь чи інші природні загальні катаклізми нищать все без розбору.

СВІТ ВСЕ ЖАДНИЙ НОВОСТИЙ

Людство так освоїлося і зжилося з тим неустанним рухом світа, що йому нудними видаються мирні часи, пригожі і сприяючі правдивому розвоєви та культурному життю і тому бажає змін, бажає надзвичайних подій, а війну приймає з оплесками радості, хотять потім за се гірко покутує. Все, що давне, хотять випробуване, тревале і цінне, не подобається і скидається як непотрібну одєжу, а імпонує те, що нове, хотять тільки позірно добре, хотять навіть шкідливе і небезпечне.

Справа отже ясна, що де нема правдивого, позитивного консерватизму, там нема також правдивого поступу.

ПРАВДИВИЙ КОНСЕРВАТИЗМ І ФАЛЬШИВА ЖАЖДА НОВАТОРСТВА

Влучне розуміння консерватизму, а разом фальшивого поступу, подає званий като-

лицький учений історик і філософ Ріхард Кралік у Відні в своїй відповіді на закид зроблений йому одним з критиків, впрочім йому зичливим. Іменно той критик закидає, що поширена літературна робота Краліка не дав нового імпульсу, якийби переломив світ і надав йому новий напрям. На те Кралік доказує свому критикови, що якраз засадничо консервативна тенденція була безумовною ціллю його творчості, була його завданням, була його може конечною заслугою в тім революційнім часі, в часі особливо жаднім новости. Щоби не бути подібним до тих все вивертаючих фальшивих пророків, перед котрими остеріг І. Христос по всі часи, він уважав конечним оснувати цілу свою культурну програму на авторитативній традиції катол. Церкви. Він уважав випрацювання консервативного принципу в хаосі наших часів за конечніше, ніж неспосібні, дитячі спроби стреміти до позірної геніяльності, до вимушеної оригінальності, ніж оснувати нові секти і дозволити сплямити вічні принципи Божого об'явлення, чистої віри і Церкви через бретичне ре-

форматорство, через безцільний „поступ,“ через примінення до оманливого духа світа, через дивачні форми нового стилю.

По думці того ученого правдивий стиль, то найбільше поєдинчий спосіб вислову. Радше ляконічний, або сухий атицький стиль, як блискучий „азійський“ стиль з часів занепаду. Консерватизм, поєдинчий стиль, — се геній. Розуміється, що нинішній час жадний новости, адається до сего неспосібний; його незнання таке велике, як брак смаку; він готовий відмовити геніяльності Божому Спасителеви, котрий сказав: „Я не прийшов закон (Старого Завіта) внести, але доповнити. І ані одна йота не сміє відпасти від закона. Хто його зберігав, той буде зватися великим в небеснім царстві.“ (Мат. 5. 17-19).

Правдиво творити значить, передовсім те, що цінне затримати і далі провадити. Гомера, Дантого, Шекспіра названо „компільторами“, але якраз як компільтори сталися вони великими, тревалими стовпами своїх націй. Тільки де здоровий консерватизм, там почування домашности в сім, Богом сотворенім, світі, почування оптимізму. Бо як консерватисти оцінюючи традицію розуміємо все, а заразом

знаємо, що ми колись також зрозуміємо й те, що до тепер остало нам незрозуміле. Нашим завданням в першій лінії є зрозуміти, а не критикувати. Не можна оленя ганити, що має роги, а коня, що не має рогів, не можна Шіллера ганити, що не в Гетим, ані Гетого, що не в Шіллером. Навпаки — се неможлива філософія, коли Шопенгавер цілий світ осуджує як нагани гідний і в той спосіб вмовляє пригнобляючий песимизм, а Нітше поводить ся зівсім як божевільний.¹⁾

ДВІ СКРАЙНОСТІ, ЩО ПРОВАДЯТЬ ДО ОДНОЇ ЦІЛИ

Правдивий консерватизм противиться двом скрайностям, а іменно життєвому застоєви і заскорузлості, а відтак безосновній, недоцільній і горячковій діяльності. Одна й друга скрайність спричинює розклад життєвих проявів і нищить всякий дорібок правдивої культури. Коли в людськiм організмі затамоване круження крови, коли перепинений правильний розвій, тоді настає занепад сил,

¹⁾ „Bekanntnis zum Optimismus“. Von Richard v. Kralik. „Schönere Zukunft“. 1932. Ч. 17 стор. 374.

здорові соки псуються і перетворюються в страшну ганірену, яка спроваджує смерть. З другого знова боку надмірна горячка, або трійливий наркотик травить організм, спроваджує нервозність і убиває. Подібно і в людськiм житті, так одиниць як і всеї суспільности. Короткозорий і еґоїстичний консерватизм старого типу на однім бігуні, а на другім, революціонізм, провадять до небезпечних потрясень, бо порушують істотність життєвих проявів. А істотність знова життєвих проявів лежить в селекції вартости, іменно у громадженню культурного добра, а з другого боку у відкидуванню відпадків.¹⁾

ХАРАКТЕРИСТИКА НАШОГО КОНСЕРВАТИЗМУ

Ми Українці знані зі свого консерватизму. Одначе наш консерватизм гнилий, негативний і погубний. У нас замість правдивого консерватизму є дві скрайности. З одного боку зберігаємо невсипущо й уперто справи не тільки малої вартости, або безцінні, але навіть нам

¹⁾ „Niedorzeczny defetyzm“. (Nasza Przyszłość).
Том XVIII 1932.

шкідливі, які вважаємо за цінні, ненарушимо і для нас конечні, — а з другого боку переймаємо горячково всякі хвилові кличі, погубні і оманливі, які витворюють безпринципальність і хаос. Той наш своєрідний консерватизм пробивається навіть в народніх піснях. Возьмім прим. коломийку, котра починається дуже сумною, тужною, аж душу пригноблюючою мелодією, а відтак слідує в другій сейчас строфці така підскачна і весела мелодія немов душевного шалу так, що душа немовби бажала позбутися попереднього настрою і його осудити. Два екстрими. Песимізм і оголошена радість. Се доказ, що дух нашого народу хорий.

А сей хоробливий настрій підтримує ще більше вплив орієнталізму, який охопив наші уми і серця, підсичує й так нашу сентиментальну вдачу, манить фантазією і відвертає від реальних, конечних і хосенних справ. Се наше велике лихо, що ми прийняли віру зі Сходу, а не з Западу, що ми зросли не в атмосфері Риму але Византії. Ми не відчуваємо, що сентиментальність і фантазія родить в душі тільки порожнечу, знеохочення й ослаблення та неспосібність до ініціативи і до

життєвої борби, а навпаки, що реальна, розумна і позитивна праця, труд, борба і жертва, провадять до позитивних і тревалих вислідів, родять високу ідею і правдиву та благородну поезію.

Головно обман орієнталізму в причиную, що тримаємося форми, а не звертаємо уваги на зміст. Звідси не маємо повного розуміння вічних, незломних основ і правд віри і тому ми їх не здійснили, якби належало у всіх ділянках нашого життя. Ми прийняли форму віри, а життєвий зміст виконуємо своїми видумками, традиціями і звичаями, які нераз йдуть всуперіч з надприродним Божим правом.

Простий люд густо часто заховує заборонні звичаї як найбільші святощі, а таїнства і приписи Церкви легковажить або їх не розумів. Трапляється, що простолюдін піст самим собі наложений за худібку зберігає дуже скрупулятно, але піст Церквою приказаний легковажить. Бо в него худібка важніша, ніж повага і власть Церкви. Смішні, некультурні звичаї при різних нагодах і забавах майже неможливо усунути. Неестетичне урядження в церкві, як прим. грубезні хрести, свічки перед іконостасом, звані поставниками і т. д.,

не можна змінити, бо зараз бунт вірних. Так менше більше виглядає наш консерватизм.

Взагалі беручи наші погляди на релігійні, національні і політичні справи такі заскорузлі і загумінкові, що закривають ширший горизонт і не дозволяють розвинути життєвих сил. Наш католицизм прим. такий стиснений і вв'язаний нашими шкідливими традиціями, що не можемо як слід зрозуміти життя катол. Церкви. І тому катол. Церкву відчуваємо під певним оглядом як не свою питому і нам не так дуже конечну.

УПЕРЕДЖЕННЯ ДО БЕЗЖЕННОГО КЛИРУ

Як наш консерватизм заскорузлий, короткозорий і неґативний, найліпше пояснює погляд і розуміння нашого загалу в справах целібату і женячки клиру. І тому хочу ширше зайнятися тою справою, бо тут головна і безпосередня причина нашого неґативного консерватизму.

Сама назва целібату викликає у нас не тільки упередження, але погорду, певного рода обридження, або формальний панічний жах, подібно як у дитини перед дикою бабою

в маку, про котру її вмовила мама. Жонатий клир піднесений до найвисшого значіння, бо жонатий клир — то в очах загалу забороло, то основа Церкви, народу, — а целібат — то зрада обряду, Церкви і народу. Хтось чужий, об'єктивно беручи цілу ту справу, може здвигати раменами і мимоволі може поставити собі питання: чи той нарід, який уважав себе католицьким, чи мав духа католицького, чи розумів значіння і авторитет Церкви, чи розумів і в свідомий про надприродне життя з віри, чи здає собі справу, в чім лежить вага і розріст релігійного життя, чи відчуває, в чім лежить сила народу?

Коли в Станиславівській дієцезії 1920. р., а в Перемиській дієцезії 1925. р. постановили оба Єпископи висвячувати тільки тих кандидатів духовного стану, які рішались остати в стані безженим, тоді зчинився в краю такий крик між жонатим клиром і світською інтелігенцією, немовби земля мала запастися. Преса, віча, агітації, терор на питомців в семінарах з боку агітаторів, словом всі зорганізувалися немовби перед наступом найбільшого ворога. При тім послугованося нечесними напастями, несовісними видумками так, що

всякий середник, хотяй неетичний був у них добрим, як тільки був проти целібату. Штучно аранжовано віча, агітаціями скликувано нарід, ухвалювано під диктатом резолюції без допущення до дискусії. Нарід йшов, та не знав, о що ходить, чи щоби відбирати жінки священикам, чи хлопам. На однім таким вічу по виголошенню вісенітного і напасливого реферату і по проголошенню без дискусії резолюції один селянин з галерії попросив о голос. Спершу йому заборонено, бо дискусія була недопускаема, але коли тойже мужик домагався настирливо голосу, тоді йому позволено забрати голос в припущенні, що він в імени „народу“ запротестув проти целібату. Тимчасом гіркий завід, бо селянин відозвався тими словами: „А що буде з звонами забраними в часі війни?“ Той запит по цілім ряді підбурюючих устних і пресових агітацій аж надто свідчить, як нарід интересується женячкою клиру. Для него навіть звони важніші, ніж жінка священика. Другий знов селянин вертаючи з такого віча висловився в той спосіб, що властиво не знає, о що ходило, але нам вірним ходить о се, щоби священики до школи ходили, дітий катехізму учили, та людей

до добра провадили. Ось правдивий консерватист, котрий умів оцінити, що конечне, тревале і хосенне, а що додаткове і неконечне. Нарід бажав доброго священика, ревного священика, словом, священика в цілім того слова значінні, але не його жінки, яка не мав нічого спільного з священичим покликанням і з священичим урядом.

Вправді тепер утихла та буря, безжениий стан духовенства осягнув право горожанства і навіть зачинається признавати потребу безжениого стану, одначе радше з матеріяльного мотиву, бо настали часи дуже тяжкі, в котрих жонатому священикови неможливо удержувати родину і виховувати дітий. Одначе той мотив низький, бо се вказувалоб, що священик мусимь бути добре ситуований і до практиковання убожества не обовязаний. А тимчасом якраз священик обовязаний бути убогий духом, не привязуватися до ніяких земських дібр, не бути приневолений старатися о збирання гроша і матеріяльного добра, або навіть в даних обставинах практикувати цілковите убожество.

Теперішня фінансова криза і матеріальна скрута, се також причина, чому так мало синів зі священничих родин вступав до духовного стану. Бо минули ті блаженні часи, коли вигідний і достатний священничий стан приманював многих кандидатів. Один з жонатих священників запитаний мною, чому його син учиться у висших світських школах і то за границею, а не посвятився богослов'ї, відповів мені, що не тому прим. що не мав покликання, але просто тому, бо він не хоче, щоби його син так бідував, як бідує батько. Ось доказ, який дух і яке розуміння загально беручи у священничих родин про священничий стан. Такий священник і йому подібні кваліфікуються радше до трену, а не до фронту в боєвій лінії.

З тої самої причини дасться пояснити також те відчуження і упередження священничих родин до монашого стану. Тільки рідкі виїмки, що син чи донька священника посвятиться в тім стані найкраще служити Богу і народови. А прецінь після всякого розуміння і з природи річи, повинні заповняти монастирі найбільше сини і доньки зі священничих родин.

ЧОГО НЕ МОЖЕ ВПОВНІ ДОКОНАТИ ЖОНАТИЙ СТАН КЛИРУ?

З того огляду, що позитивний або негативний консерватизм залежить головню від клиру і що загал нашого громадянства боронить і стоїть за жонатим станом клиру, тому я спонуканий сказати, що головню жонатий клир, як такий, в причиною негативного нашого консерватизму. Бо жонатий клир не може як слід виховувати нарід духово, зродити ідею і її здійснювати. Жонатий клир не може в цілій інтензивности відчути значіння жертви і її виконувати. Жонатий клир не може придбати вповні належного собі авторитету, ані існуючий авторитет підтримати і зберегти. Жонатий клир не може цілковито вrostися в катол. Церкву і вжитися вповні з її життям, котра якраз в головним жерелом духовного життя, повної, чистої і святої жертви та правдивого авторитету. А ті чотири висше сказані справи в основою, силою і змістом правдивого і позитивного консерватизму і поступу.

Сі мої твердження опираю на історії вашої Церкви і народу, а відтак смію покликатися на близько трицятьлітний досвід в спра-

вуванню мною єпископського уряду. Зазначую, що сі мої твердження висказую без упередження або гніву до жонатого стану клиру, ані не хочу зовсім вміняти йому те недомання як свідому, добровільну і суб'єктивну провину. Вкінці зазначую, що беру тут на увагу жонатий клир як стан.

З многих інших причин, чому жонатий стан клиру не може як слід виконати висше вказаних своїх завдань, в одна головна причина, а іменно, що жонатий клир після слів св. Ап. Павла поділений між женого а Ісусом Христом, вполоченим Сином Божим. (І. Кор. 7. 32-33).

ПРОБЛЕМА ЛУЧНОСТИ ДУХОВЕНСТВА З ЦЕРКВОЮ

З того огляду, що катол. Церква в жерелом духового життя, жертви і авторитету, тому зачнемо розважувати найперше о найтіснішій і цілковитій злуці духовенства з Церквою основою Христом.

В однім з моїх попередних Пастирських Листів написав я покликуючися на одного католицького апольоґета, що не вистарчає тільки

черпати життя від Христа подібно як немовля ссе корм з грудий матері, але треба вжитися в життя Христа. Подібно як галузка злучена з пнем жив його соками, так треба злучитися з І. Христом і жити Його життям. А се, що сказано про Ісуса Христа, воплощеного Сина Божого, те саме відноситься до католицької Церкви. Тут не вистарчить тільки певна лояльність, але конечна цілковита і найтісніша злука і зєднання в Церквою так, щоби жити її життям, з нею відчувати, з нею терпіти, з нею радуватися, її долю уважати за свою.

Причина сего ясна. Катол. Церква в не тільки основана Христом воплощенням Божим Сином, але се також Його збірне містичне тіло, в котрім Він дальше живе, промовляє і ділає, як колись жив, говорив і ділав перебуваючи на сій землі. Син Божий найперше прийняв на себе людську природу і воплотився, відтак як воплощений Син Божий прибрав собі збірне тіло, т. є. Церкву, зложену в Єрархії Ним установленій і в вірних. І в тій Церкві остав Христос в Найсв. Евхаристії й уділяє свою силу і життя для всеї Церкви. Головний орган, через котрий ділав Христос, се Папа, а відтак Єпископи і священники з Папою злу-

чені. Бо І. Христос дав місію і власть не тільки св. Петрови, Апостолам й ученикам, але також їх наслідникам і тому та місія і власть триває по всі часи аж до кінця світа.

Збірне містичне тіло І. Христа, т. є. катол. Церква становить один організм, в котрім кружить одна сила і життя Христове. Як в людськiм організмі клітини злучені з собою живуть життям цілого організму, так в катол. Церкві всі з собою злучені становлять разом один організм і живуть одним життям Христовим, коли оживлені і злучені з І. Христом не тільки вірою, але також благодатію і любовію.¹⁾

Отже катол. Церква — се не звичайна людська інституція, але інституція Богочоловіча. Оскільки чоловіча, т. є. складається з людей, може як кождий людський організм, — улягати немочам і хоробам, поодинокі члени можуть цілком відпадати, але життя і сила цілого організму ніколи не може занепасти і припинитися, бо тут живе і ділав Божий чинник. І тому катол. Церква мимо всіх ворожих наступів триває і буде тривати до кінця світа.

¹⁾ Гляди обширніше: „Христос в житті Церкви“ Бензона.

Священик в організмі катол. Церкви в не тільки звичайною клітиною, але й одним з проводів Христового життя і тому він обов'язаний як найтісніше зжитися і зростися з тим організмом, щоби міг вповні сам перенятися Христовим життям і вповні фунгувати та вповні те життя розпроваджувати до людських душ. Одначе жонатий клир не в силі вповні сего доконати, бо він поділений між жінкою а Христом, а в слід за сим і між Христом в Його збірнім містичнім тілі, т. в. катол. Церквою. Його становище в тім організмі катол. Церкви не в вправді безчинне, одначе до певної міри перепинене, по части затамоване, а життя ним уділюване, можнаб сказати, анемічне. Жонатий клир і сам не може як слід жити повним життям і не може його далі вповні уділяти. Жонатий клир має свою домашню організацію, з котрою так тісно і неподільно зв'язаний, що не може віддатися всеціло і неподільно життю і організації Церкви. Як в його власній душі в духовий дуалізм, так і в його діяльності на полі церковнім в половичність. В тій половичности одначе з правила бере верх і абсорбує земська і родинна діяльність.

Хто посвятився духовому ділу, той під загрозою противорічного життя не може бути вплетений своїми думками і бажаннями в земські справи в більшій мірі, аніж у справи духовні. А так вмотаний в земські справи жонатий клир через родину. І тому він віками тривав в дуже тяжкім противоріччі. Тим противоріччям в істнуванні нашого жонатого клира можна пояснити безчисленні противоріччя у світогляді всеї нашої суспільности.

Тим можна собі пояснити ті разячі противоріччя, іменно, що ми католицький нарід, а одначе не мавмо довіря до Апостольської Столиці, підозріваємо і посуджуємо про нещирість і брак зичливости для нас. Хочемо бути католиками, але zarazом стараємося відгородитися і забезпечитися перед впливом катол. Церкви. Черпання життя з катол. Церкви уважаємо за небезпеку латинізації, отже за смертельну справу. Признаємо катол. Церкву, але самі хочемо становити щось осібного і зовсім відрубного. Отже наш католицизм не в внутрішній, не в вкорінений і заходить небезпека його занепаду при даній зміні обставин, або політичної конюнктури.

Наш католицизм сходить на певного рода льояльність, може сильнішу як льояльність для світської держави, одначе і в тій льояльності діються промахи і то разячі проти католицизму. Прецінь давніше, а ще й тепер деклямується і співається в часі прилюдних концертів як улюблену поему Шевченка „Гус“. А сеж є плюгава лайка і напасть на катол. Церкву. В таких концертах брали і беруть участь священики і їх родиня, а навіть часом дехто з священиків співав в хорі або й диригує. І се у нас нікого не разить. Ніхто не протестує, бо ми вправді католики, але нам мило співати чи деклямувати глумливу поему проти катол. Церкви.

Дійшло до мого відома, що в часі тристалитнього ювілею мученичої смерти св. Йосафата, борця і мученика за ідею католицизму, один з священиків, і то навіть декан, висловився з таким презирством о тім святім, що не хочу сего тут наводити. Сей святий, наш рідний святий, не тішиться у нас популярністю, бо він не належав ані до „панів добродіїв“, ані до „господинов“, бо він не підсичував горячки партійної і національної, але зате дбав і молився о навернення і о католицького духа

в нашій народі, бо він цілим своїм вством відчував найвище добро свого народу в злуці і єдинстві з катол. Церквою.

Недавно тому, коли ходило о оборону догми католицького супружа, один з священиків висловився з кпинами, а іменно, що вже час позбутися та усунути ті формальні пережитки в супружестві.

Ліберальна націоналістична преса густо часто виступав проти Апостольської Столиці, бере в оборону схизму, а загал нашого духовенства не реагує, але навіть читає і пренумерує ту пресу.

Сего рода прояви чейже не свідчать про вкорінену у нас ідею католицизму.

Папу вважаємо за найвисшого шефа Церкви майже в людськім значінні, а не трактуємо його в дусі віри як Заступника Христа на землі. Єпископ остільки у нас має значіння і популярність, оскільки він йде по думці світських провідників „патріотів“, оскільки схлібляв нашим національним „традиціям і святощам“, оскільки патронув акції ріжного рода національних комітетів, оскільки мовчить або толерує їх промахи. Та коли Єпископ не хоче грати ролі патріотичного шопкара, коли не

хоче зійти з вижини свого єпископського уряду і не хоче стати звичайним агітатором, а ще більше, коли займе рішуче і відважне становище як католицький Єпископ, коли відважиться спротивитися злу і прилюдно його осудити, що в його святим обов'язком, тоді він не тільки тратить популярність, але його п'янується як ворога і шкідника народу, котрого належить бойкотувати, а преса управляє на него формальну нагінку немов на дикого звіра. Єпископ тоді осамітнений і опущений навіть.... від клиру.

У нас до того дійшло, що хто тримав з Єпископом, того посуджується о брак патріотизму і характерности, той осуджений на відчуження від всіх. Коли один віруючий ремісник боронив свого Єпископа перед світським інтелігентом, то той з обуренням закинув йому немов злочин, що він тримав з Єпископом. На се відповів зі спокоєм ремісник: „Прецінь я віруючий християнин і всьм обов'язаний тримати зі своїм Єпископом, чейже не буду тримати з жидівським рабіном.“

У нас світський ліберал, чи радикал, чи явний ворог Церкви, мав респект. Але коли він навернеться, стане віруючим християнином-

католиком і боронить справ віри і Церкви, тоді він в очах наших тратить на повазі, відчувається зглядом него певне недовіря, а навіть посуджується його о брак характерности і то навіть.... з боку загалу клиру.

Так як жонатий клир в поділений між жінкою а Христом і Його Церквою, так само в поділений між собою. Жонатий клир не має організаційної спосібности, якби належало і то навіть станової. Він розпорошений буде служити радше в світських організаціях, ніж у своїх власних. А річ проста, бо маючи свої домашні і родинні організації, не відчуває потреби лучности між собою. Як навіть створить організацію, то вона не має тревалости, нидів і скоро занепадає. Нема навіть як слід сусідського життє, хіба між свояками. Замість заховати солідарність і стану організацію радше розгвуздує своїм особистим сепаратизмом. Все майже сходить на приватну користь і приватні цілі, а не мається на увазі загального добра. Тому також церковна дисципліна і сповнювання приказів і приписів Церкви дуже недомагає і кульгає. Звідси також дається пояснити брак однообразности в Бо-

гослуженнях і обряді. Звичайно, що „попик — то типик.“!

Се подільне становище жонатого клиру в катол. Церкві відбивався також відомно в народі, в котрім брак почуття спільности і солідарности для загальної ціли і загального добра. Навіть коли гровить загальна небезпека, то беруть верх приватні і особисті справи над добром цілого народу. Се ми бачили власними очима в послідній нашій війні і при творенню української держави. В спільности, єдності і лучности сила, а де розєднання, розділ і прірви, там і найчисленніший нарід безсильний і неспосібний до сповнення своїх завдань так під оглядом національним як і державним. Коли в будівлі вязання, стовпи і стіни не є ціпко сповні з фундаментом і між собою, тоді творяться риси та щілини і при першій ліпшій ударі бурі готова вона розвалитися. Так і в будівлі народу, коли немає ціпкого духового сповня всіх станів між собою і з головним фундаментом, т. є. з катол. Церквою.

У нас дідичний нахил до розкладу, до розєднання, до сварні і незгоди. А се не є ані консерватизм, ані поступ, тільки занепад.

ДУХОВЕ ЖИТТЯ І ІДЕЯ

Вже з попередно сказаного виходить, що жонатий клир, поділений між жінкою а І. Христом і Його Церквою, не може, якби належало, вrostися і вжитися в організм катол. Церкви, а тим самим не може сам, як слід, для себе набрати вповні духового життя, ані не може сповнити як слід свого завдання в справі розпроваджування і уділювання Христового життя прочому організмови містичного тіла Церкви, т. є. вірним.

Жонатий клир бере на себе подвійний тягар, т. є. духовне вітцівство і вітцівство крови. Вже природне вітцівство вимагав сильного труду і великих зусиль, щоби його обовязки належно сповнити. А духовне вітцівство ще тяжше, воно за тяжке навіть на ангельські плечі. І тому жонатий клир не є в стані сповнити належно обовязків одного і другого вітцівства. Або одно сповнить, а друге занедбає. Треба хіба надзвичайного чуда, щоби можна гідно сповнити обовязки одного і другого вітцівства. А Христос тут не ділав чуда, бо нема ніякої до сего основи. І тому звичайно жонатий священник віддається і посвячу-

ється природному вітцівству з уймою і кривдою для духовного вітцівства, бо вітцівство крові більше підпадає під змісли, в, можнаб сказати, щоденною конечністю і вимагає много журб, заходів і трудів в земських і дочасних справах і тому відвертає і абсорбує його в праці над своїм особистим духовним усовершенням, як також над розбудженням і підтримуванням духового життя загально і в самім клирі, як також і в народі. А де є духовий занепад, там не може зродитися висша ідея і любов до знеслих і благородних справ. Бо дух оживляє і підносить, каже св. Письмо: „Духъ ёсть, ѡживля́етъ, па́отъ не по́льзѣтъ ничт́оже“ (Іоан. 6. 63).

Де занепад духового життя, там виринають згубні кличі, які зводять і спричинюють духову смерть. В найліпшій разі видвигається націоналізм, або матеріяльні, земські і дочасні справи. Одначе націоналізм і патріотизм, який не зродився з ідеального і духового життя, вироджується в шовінізм, в ненависть, в затроєву горячку, яка травить і убиває, та ставить себе божищем з неґацією абсолютної Правди та невломних і конечних основ надприродної віри і моралі. А таксамо всякі дочасні і ма-

теріяльні справи без підкладу висших духовних основ або не удаються, або стають збруєю проти віри, Церкви та моралі і тим самим проти загального добра цілого народу. Одно і друге здійснюється перед нашими очима.

Що до признання жонатому клирови, що він в продуцентом світської інтелігенції, то се признання радше його понижав, ніж йому приносить честь. Бо прецінь священичий стан має висше покликання, ніж продукувати світську інтелігенцію. А де плоди духовного вітцівства? А чим відзначається загал сеї інтелігенції? А в рядах, а навіть у проводі у ворожих таборах, чи не видно там у великім числі членів священичих родин? Чи видно у нас світочів на полі церковнім з священичих домів, як можна б сего сподіватися? Не хочу о тім більше розводитися, бо се дуже болюча рана. Навіть під оглядом національним члени зі священичих родин не дописують, бо дуже часто вже в третім і четвертім поколінні винародовлюються, як сказав один поважний священик, і цілком страчені для свого народу.

Що жонатий клир сам не станув як слід духово високо і народу духово не виховав,

се найтяжша його провина. Без числа намножилося „курфушерів,“ котрі лічать ту нещасну Україну. Вони лічать її організм всякими ватровними „ізмами,“ від котрих вона в судорогах вється і близька смерті. Україна потребує віджити духовим життям, Христовим життям! І якраз ту завинив клир, що не подбав про той єдино цілющий лік. Нарід духово не вихований, в духово анемічний, податний на всякі злі впливи і всякі душевні хвороби. Від такого народу не можна вичікувати розуміння висших справ і захоплення ними. Навіть безженний клир серед такої атмосфери в і мусить бути загально анемічний духово, без ідеалів і перенятий духом хворобливої атмосфери, якою віддихав нарід. Яке духовенство, такий нарід, а який нарід, таке духовенство, — справді зачароване коло. Треба многих поколінь, треба много терпінь і жертви, щоб організм народу духово віродився.

Який занепад духового життя серед загалу жонатого клиру, свідчить о тім розуміння і погляд на священичий стан. Сей стан береться з боку матеріяльного, за стан добре матеріяльно ситуований і вигідний, а не за стан посвяти Богу і народови. І тому коли настала

фінансова і матеріальна скрута, коли священичий стан не поплачує, як давними часами, то настала загальна дезерція синів священичих від духовного стану, хіба вступають до нього з konieczności.

Католицькі світські родини інших народів мають собі за честь, коли їх сини посвячуються духовному стану. Самі удержують їх в духовних семінарах. А у нас питомець дістає все даром, та ще дехто з них думає, що ласку робить Пану Богу, що зволив вступити до духовного семінара. А вже коли ходить о посвяту в безженнім стані, то о скільки хто може, шукає деінде хліба та пристановища. Хіба приневолений konieczними обставинами зголошується до дух. семінара. А сему всему причина, — негати́вне розуміння і погляд жонатого клиру на стан безженний священика. І тому безженого священика трактується густо часто з легковажанням в священичих домах. Словом, у нас священичий стан береться з точки земської, плотяної та матеріальної. У нас назва „духовний“ стан, то „*lucus a non lucendo*“

З повисшого також слідує, що монаший стан, котрий в виквітом духового життя, ста-

ном духовного совершенства, ще більше незрозумілий. Загал жонатого духовенства ще більше чужий і упереджений до того стану а почасті ворожо відноситься до него. Монах, монахиня в очах загалу священничих родин, то немов позагробовий призрак.

І чи серед такого у нас занепаду духового життя, можуть бути зрозумілі високі справи, чи можуть зродитися ідеї благородних і знеслих цілей?!

ІМПЕРАТИВ ЖЕРТВИ

Христос Спаситель не тільки живе і ділає в збірнім своїм містичнім тілі, т. є. в катол. Церкві, як се попередно на своїм місці сказано, але також через неї продовжує свої терпіння і жертву. Не значить се, що Христос терпить і жертву приносить як за земського свого життя, бо вже воскресший і не підлягає терпінню, але значить, що Христос по своїм воскресенню і вознесенню не можучи вже терпіти і жертву приносити сам на собі, продовжує ті терпіння і ту жертву через членів свого збірного містичного тіла, т. є. всі члени того збірного містичного тіла злучені

з І. Христом вірою і любовію даліше продовжують Його терпіння і жертву на самих собі, або іншими словами, доповняють муки і жертву Христову по всі часи аж до кінця світа. І в тім значінню і розумінню сказав св. Ап. Павло, що він доповняє на собі страсти Христові за тіло, котрим є Церква. „Нынѣ радѣюся во страданіихъ моихъ ѿ васъ, ѣкѡ исполнѣніе скорбей Христовыхъ въ плоти моей за тѣло егѡ, еже єсть цѣрковь“ — „Нині радуюся в моїх терпіннях за вас, бо доповняю недостаток страстей Христових в моїй плоті за його тіло, котрим є Церква“ (Колос. 1. 24). Сей „недостаток“ страстей Христових не можна так розуміти, немовби страсти Христові і Його жертва не були достаточні до відкуплення людського роду. Ні! Аж надто вистарчили до відкуплення і до задоситьчинення за гріхи всего світа і до уділення всіх потрібних благодатей і середників до усвячення людських душ, але се значить, що Христос хоче, щоби члени Його містичного тіла також зі свого боку даліше продовжали на собі Його страсти і жертву і до Него уподобилися, коли хочуть бути учасниками Його хвали. „Понеже съ нѣмъ страж-

демъ, да ѱ съ нѣмъ прославімса“. „Понеже в нѣм (Христомъ) терпимо, в нѣм і прославімося“ (Римл. 8. 17).

Такъ отже кождий правдивий і живий член містичного тіла Христового, т. є. катол. Церкви, обовязаний терпіти і приносити в себе жертву. Жертва та може бути кровава, т. є. кроваве мучеництво, або безкровна, на котру складаються терпіння цілого життя. Жертва та мусить бути в надприродної понуки, а не в понук тільки природних або самолюбних, а відтак мусить бути свята і походити з чистої любови до Бога.

В теперішних часах виробилося між христіянами певного рода сальонове христіянство. Позавішуємо на стінах дому образ розпязтого Христа, образи святих, радше для окраси. Подивляємо страсти Христові, як також муки і героїчні чесноти святих і на тім кінець. То Христос так терпів, то святі так боролися і зносили переслідування, але до нас се не відноситься! Ми подібні до тих видців в театрі, що подивляють гру акторів на сцені. Ми хочемо, легко, вигідно, немов в сальонці поспішним поїздом заїхати до неба. І тому коли прийде терпіння, коли прийдуть

заводи і неповідження, коли треба жертву понести з гроша і майна, а передовсім, коли треба наразитися на напасти, на посуджування, коли треба постояти за добру і святу справу, — тоді сейчас тратимо відвагу, опускаємо руки і стаємося неспосібні до ніякої жертви. Звідси та дезерція християн зі сфери Христової до таборів, які проголошуючи модні, а при тім негативні і небезпечні кличі, потягають за собою маси і тішаються впливом і значінням. Одначе поступати в приватнім і прилюднім житті після засад надприродної віри, стояти на ґрунті католицької етики, се в очах світа немодне, се заскорувлість, се навіть ідіотизм. І тому многі хочачи уходити за „поступових“, за „ідейних“, опускають ряди Христові, а заповняють ряди ворогів Бога. Віруючі християни звичайно забувають на безусловний імператив І. Христа: „Хто хоче за мною йти, най заперечить себе і возьме хрест свій і наслідув мене.“ „Ище кто хощетъ по мнѣ ити, да отвержеться себе, и возметъ крестъ свой и послѣдуетъ мнѣ“ (Лук. 9. 23.). Забувають на упімнення св. Ап. Петра: „Понеже і Христос претерпів за нас, нам оставив примір, щоби ми йшли його слі-

дами". „Зане́ ѿ Хрісто́съ постра́да по на́съ, на́мъ ѿста́вля бѣразъ, да послѣ́дѣмъ стопа́мъ є́гѡ“ (1. Петр. 2. 21).

Колиж кождий член катол. Церкви обов'язаний до жертви, то далеко більше обов'язаний священик. Вже сама назва „священик“ означає те саме, що призначення на жертву. Христос сказав в своїй тестаментальній молитві в часі Тайної Вечери, що він святить себе, щоби й Апостоли були святі, т. в. жертвує себе, щоби й Апостоли принесли з себе жертву. „И за нѣхъ азъ свѣщѣ себе́, да ѿ тѣхъ вѣ́дѣтъ свѣщѣни во́истиннѣ“ (Йоан. 17. 19). Звідси слова „посвята“, себе „посвятити“, вначить те саме, що жертва, себе пожертвувати.

ПРОБЛЕМА ЖЕРТВИ В НАШІМ ДУХОВЕНСТВІ І СУСПІЛЬНОСТІ

Жонатий клир затемнив і звихнув правдиве розуміння покликання і призначення священства, котрого завданням є не тільки розбуджувати і підтримувати духове життя, але воно в також висловом і здійснюванням жертви. Як попередно сказано, у нас береться священство з боку матеріального, плотяного,

земського, а відтак як вигідний стан. Кандидат духовного стану вступаючи до дух. семинара не здає собі справи з ваги і відповідальності священничого уряду. В семинари дістає даром помешкання, світло, опал, харч, обслугу, словом ціле удержання. По семинари має дістати ще жінку, посаг і всю виправу, відтак душпастирську посаду, яка по його думці не вимагав великого труду, бо в неділю і свята відправити Богослуження, а в будних днях парохіяльні функції, розумівсь за доходи в гроши і в приносах в натурі. Справді ідеальний стан! Так, але в розумінню сего світа, в розумінню чисто людським і земським, а не в розумінню і не по домаганню Христа і Його Церкви.

Приготовання в дух. семінарії до священничого стану хочби як ідеальне, остає у такого питомця без впливу і успіху, бо питомець зайнятий іншими мріями. Вправи духовні виконує в конечности, механічно, поверховно, не бере поважно, не переймається ними наскрізь в душі. Бо якби справді увійшов в розуміння і перенявся, то мусівби понехати всяку гадку про женячку, або опустити семинар. Не один питомець задурює себе і думає, що можна

погодити духовий стан з жонатим станом. Та коли оженився, то входить в инший семинар, в котрім з правила завішує на кілок те, що чув в дух. семинари.

А що казати, як в дух. семинари занепад? Такий семинар, то не духовна інституція, але духовний розвал. В таких семинари нема сліду духовного проводу, а всякі релігійні практики, хочби найпримітивніші і найконечніші, то хіба глузування з всякого духовного життя. Не хочу ту розводитися о тих ріжних звичаях і практиках. Може за близькі часи. Нехай історія колись розсудить. Мені болючо о тім тепер писати. Я був в таких семинари! Прикрі, гіркі і сумні спомини лишилися досі у мене. За велику ласку Божу мусить уважати той питомець, котрий в такій атмосфері не ослабив віри і не прибав совісти. А такий семинар і то генеральний для всіх дієцезій тут. церковної провінції тривав більше як століття. Я сильно відчув той стан семинара, коли я в 1902. р. остав покликаний до того семинара на ректора і коли зачав ломити ті всі „традиції“ та „практики“ в нім практиковані.

З семинара чи доброго чи зіпсутого вийшов питомець не як приготований і усобоблений кандидат духовного стану, бо не просить о свячення сейчас по укінченні студій, але передовсім як кандидат до женячки. Якщо не заручений, то ще довший час павзує і шукає жінки. Доперва оженившись в готовим кандидатом до свячення.

Такий кандидат вправді часом мрів про „посвяту“ для народу, але се тільки мрія, а властиво фарса. Бо приходить відтак життя тверде, тяжке, мозольне, повне скорб і родинних клопотів. Тоді його голова запрятана матеріяльними справами, а головне його старання стремить до того, щоби отримати інтратну парохію. Чим більші родинні вимоги, тим більше старається перейти з одної парохії і перенестися на другу ліпшу, бо перша не вистарчав, а біда припікає. Вправді такий священик не раз гірко терпить, несе тяжкий хрест, але чи можна назвати се жертвою в цілім того слова значінню, т. в. жертвою прийнятою з надприродної віри, жертвою з чистої любови до Бога? А при тім всім став друге ще тяжше питання, а іменно, чи може

він сповнити як слід обов'язки священничого уряду, навіть mimo своєї найлучшої волі?

Знайшовся вправді за добрих часів один, другий, священник оборотний і спритний, котрий вмів походити коло „інтересу“. Постарався за добру парохію, фінансіст незлий, вмів добре стригчи духовні вівці, сини у високих школах, а доньки виходили замуж, одна за адвоката, друга за лікаря чи якого иншого добре ситуованого урядника, менше о се, що ліберала чи радикала, але добра партія. Словом добре велося. Але що тоді казати про його духовну родину? Душевна тьма, опустошення моральне і загальний занепад в цілій парохії. Такий священник то паразит, а не жертва для Бога. Він затроює цілу парохію, а коли вмере, то лишає по собі моральну і матеріяльну руїну.

Нехай всі застановляться над сими фактами, — а свідчу, що вони правдиві! Чи могли такі факти, що тревали століттями, не відбитися тяжко і лячно на нашої Церкві і моральній силі нашого народу?! І чи не вимагав се експіаційної жертви, т. зн. цілого ряду поколінь инакшого, духом висшого духовенства, — заки зрівняємося з нормальним рівнем инших католицьких народів?!

У нас в разяча проява, що нема почуття загального добра. Дбання і старання, щоби собі було добре, а що буде для других, то байдуже. Коли священик переноситься на другу парохію, то нераз лишає формальну пустиню. Будинки понищені, а навіть як лишиться яка садовина, то завідатель звичайно до решти вирубає на топливо. Як умре священик, то родина все порозхапує і все дець щезає. Не остав ніякого дорібку для наслідників та для загального добра. Можнаб по часті сказати, що по священику лишаються сліди вандалізму. В церквах убого. Як хто в парохіян справить до Церкви щось з фелонів чи іншої утвари, то ще то світиться, а як ні, то все таке забрукане, подерте, полатане і засмальцьоване! Чомуж самі священики не почуваються до обов'язку подбати бодай по часті власним коштом про окрасу Церкви і про все потрібне до Богослуження? Прецінь тільки добра і гроша церковного йде на утримання священичих родин! Не диво тому, що Христос не благословить ті родини і тому всякий їх дорібок щезає, або проти них обертається, а священичі вдови гірко бідують, нераз сходять на жебрачий кий. Отже нехай також

ніхто не дивується, що простий нарід, котрий дивиться від віків на такий матеріалізм духовенства, — котрий може у нього проломити хіба особиста або політична амбіція, — зложив дуже прикру приповідку, котру не хочу на тім місци подавати. Хоч як ся приповідка прикра, то справедливість вимагав признати, що вона свідчить про бистру обсервацію простого народа. Розуміється, сим не хочу понизити благородних священиків між духовенством.

Крім того звертаю особлившу увагу на такий дуже поучаючий факт: коли взяти в руки викази жертв ріжних, преріжних українських національних інституцій і в нашім краю і на еміграції, — то всі ті викази аж пестріють від імен священичих жертводавців. А є між їх жертвами навіть великі, кількадесяттисячні суми доброї валюти. Та за шістьдесять кілька літ мого життя знаю тільки два випадки жертви гр. кат. священиків на церковні інституції. І чи диво, що Бог не благословить таким священикам, такому духовенству, такому народови, — що видав таке духовенство, — не благословить таким інституціям, на котрі йдуть навіть великі жертви. Бо й ті жертви

давані виключно на згадані світські інституції, мимохіть викликають вражіння, що вони походять з мотивів світа сего, з бажання слави і розголосу, словом, з егоїстичних понук.

ЖЕРТВА І ЗАГАЛЬНЕ ДОБРО

З браку розуміння і виконування правдивої жертви через священиків походить у нас також той загальний егоїзм і в народнім житті на всіх майже його ділянках. Кождий дбає тільки про себе, на себе оглядається, словом у нас хапатня. І тому тяжким трудом двигнені інституції падають і розвалюються. Не видно тревалости і розвою.

Звідси також брак реальної і витреvaloї праці, брак пожертвования і посвяти для загального добра. Повно у нас сентиментів, повно фантазій, часті хвилові зриви, котрі як солом'яний огонь скоро спалахнуть але і скоро гаснуть, а потім слідує охлялість, упадок і пригноблення духа, а вкінці нарікання на всіх і на вся.

І зовсім природно. Бо цілком инакше горить запал високої і правдивої жертви серед таких суспільностей, де та жертва оперта на думці про річї найвисші і вічні, а цілком

інакше серед суспільности, де навіть найвищі справи вживаються і надуживаються до річий звичайних.

Католицька Церква ведена Христовим життям наказує любити свій нарід. Вона на цілій земній кулі практикує ту любов. Але вона наказує робити се в розумний спосіб, з виконанням святої жертви.

Тимчасом у нас тільки фантазія бере перевагу, а нема реального розумовання і позитивної жертви. В наших очах, в нашій фантазії Україна, — то щось такого великого і конечного, що всі чужі держави повинні про неї подбати і нам дати готову українську державу. А що вони її нам не дають, то нарікаємо: кривда, кривда нам! Ні! Нарід і держава твориться і культурно двигается не фантазіями, не сентиментами, не пустими надіями, але невинною, реальною, витревалою і повною жертвою і посвятою одиниць і цілого народу.

А знання, розуміння, цінення і здійснювання ідеї жертви має дати духовенство. Одначе жонате духовенство не є в можности сего довершити, бо воно поділене між жінкою а Христом і Церквою, воно не може себе посвятити неподільно на жертву Богу.

ЖОНАТЕ ДУХОВЕНСТВО А МОНАШИЙ СТАН

Та жонате духовенство не тільки не виробило і не дало для нашого народу розуміння і цінення ідеї жертви, але навпаки воно звихнуло ту ідею і понизило до звичайного егоїзму. Загал жонатого духовенства беручи священничий стан з плотяного боку і як стан матеріально інтратний а що до труду легкий і вигідний, не тільки затемнило і звихнуло ідею жертви взагалі, але в особливості ідею найвисшої жертви, цілопальної жертви, на яку може здобутися чоловік на землі, а котрою є монашество. Монаший стан, — то стан совершенства, то викиєт не тільки духового життя, але також жертви. Одначе монаший стан може тільки там і тоді рости і розвиватися, де і коли до того пригожа атмосфера в суспільности. А ту атмосферу витворює і підтримує клир. Жонатий одначе клир не може того завдання вповні сповнити. Будучи чужим і упередженим а в части ворожим для монашого стану не тільки не витворює тої атмосфери, але навпаки з правила противний є

проявам покликань до того стану і густо часто в зароді його убивав.

Один з наших академиків, що студіює в Бельгії на католицькій університеті провадженням католицькими монахами, писав до свого батька, що їздив з монахом-ректором того університету до його батька багатого промисловця. Він пише, що бачив там величавий дім, дуже гарне урядження і великі достатки та вкінці висказав свій подив, що так багатий батько позволив своєму синові вступити до монастиря і що син так заможних родичів схотів посвятитися монашому стану.

Се характеризує вірно духове життя католицьких родин інших народів. А у нас? Один, не світський чоловік, але священник сказав, що волівби бачити свою доньку радше на марах, ніж в монастирі, а другий сказав до монахині, котра мала прегарний голос, що її шкода до монастиря, бо якби була вступила до театру, то булаб зробила велику кар'єру. Се лячне, але правдиве. Не можна тому дивуватися, що у нас взагалі брак численних і сильних покликань до монашого стану і що монаший стан, який у нас існує, не може

в такій атмосфері як слід розвиватися і рости.

ЗНАЧІННЯ МОНАШЕСТВА В ЖИТТІ НАРОДУ

На великих просторах праці і діяльності катол. Церкви між усіма народами земної кулі верх її містичної і організаційної сили, котра призначена для взорування народів під духовим оглядом, представляє монашество. Се та організація, котра становить наймогутнішу гвардію св. Ап. Столиці, гвардію повну самозаперечення і саможертви в ім'я Боже, Христове. Рівнож та організація становить для всіх народів найвисше, найчистіше і найбаго-родніше та найбільше в духові плоди обильне поле для вправи в здобуванні всего найвишшого, що тільки люди на землі в духовім значінні можуть здобути. І тому відповідно поставлені і зоґранізовані Чини, се мірило духового здоровля і сили цілих народів.

А якже у нас поставлена ся справа? Найвисший і загальний ідеал наших молодих мушчин се дістати гарну і богату жінку, а най-висший і загальний ідеал наших молодих дівчат

се, — вийти заміж за чоловіка на становищі. Сей ідеал у одних і других вкорінений так глибоко і так загально, що навіть в найтяжші часи економічної кризи та безробіття, коли десятки тисяч нашої інтелігентної молоді не тільки не мають ніяких становищ мимо укінчених шкіл, але навіть виглядів на становища, та живуть нероз в нужді при своїх убогих, матеріально знищених родичах, — дух і думка нашої молоді обох полів таки не звертається своїм летом і напрямом на те високе і широке поле праці, де від часів Христових ніколи не було і нема безробіття, та де можна здобути найвисші заслуги для себе і для свого народу. І се може найсумніша з картин, які можна бачити під сию пору на нашій обездоленій землі, картина, як вяне квіт нашого народу, вяне безцільно, зруйнований матеріально і морально та й навіть на думку йому не приходить піднятися до того місця, де з живого жерела бє чиста, цілюща вода, котра може оживити і той квіт нашого народу і цілу нашу націю.

І таке представляється нашим очам у хвилі, коли наша св. уніятська Церква має перед собою величезну місію, котра потребує

богато тисяч молодих людей обох полів до благородної праці у винниці Христовій, так за близьким сокальським кордоном, як — дасть Бог — може вже й незабаром на величезних просторах Великої України і далі в Азії, де скрізь розсипаний без числа і рахунку наш нарід.

Та що й говорити про ті далекі, а властиво близькі перспективи, коли ми навіть тут, у себе, не можемо покрити запотребовань Церкви в нашій вузшій батьківщині!

А рівночасно чути зі всіх сторін нарікання, що нема до чого рук приложити. А рівночасно чути закиди Божій справедливості, що, мовляв — от нашим сусідам значно ліпше і не знати защо. Отже киньмо на хвилинку оком на зорганізовану саможертву молоді сусідського народу. Якеж великанське число монаших Чинів обох полів видно у них не тільки на їх власній землі, але й далеко поза нею. І то приносяться в жертву Богу, та службі народу зі всіх станів польської суспільности; а навіть найкраще виховані та виобразовані з найбогатших родів, перед котрими стоїть найвисша світова кар'єра в житті. Ось недавно мав я нагоду говорити

в одним з польських князів та його женою, котра походить з найвисшої німецької аристократії і в розмові сказав він мені: „Wracamy z obłóczyn naszej córki, którą oddaliśmy do zakonu SS. Niepokalanek. Było to nasze dziecko najmilsze. Odczuwamy pustkę w domu. Niech Bóg przyjmie naszą ofiarę.“

І таких фактів між ними більше. І відбуваються вони тихо, без гомону і без реклями. А у нас лунають крики родичів і то навіть священиків, одного, що він волівби свою доньку бачити радше на марах ніж в монастирі, а другого співчуття з уст і серця священичого над монахинєю, котра маючи прегарний голос вступила до монастира а не до театру, де булаби зробила велику кар'єру і заробила багато грошей. Порівнаймо ту психіку, одну й другу, порівнаймо оба духові наставлення, а тоді побачимо, кому належить-ся моральна і матеріальна сила, а кому моральний і матеріальний занепад. І підуть ті польські ряди з молитвою на устах і з саможертвою свого життя для Бога, для Церкви і народу свого, підуть здобувати найглибшим і наймогутнішим здобуттям, яке тільки можливе між людьми і народами на сім світі. А ми

відвернені від Бога і св. Церкви, задивлені в фантом земського уживання, замість якого будемо мали моральну і матеріальну нужду, — будемо з ненавистю в душі і зі скреготом зубів дивитися на се, як Бог благословить тим, що варті благословенства і будемо нарікати на гірку свою долю, аж поки до самого коріння не зігниє і не струпішіє той пень, що плодить таких, як ми. І нічо нам не допоможуть наші „славнозвісні“ і „традиційні“ форми повні мертвеччини.

ПРОБЛЕМА АВТОРИТЕТУ

Католицька Церква се найвисший авторитет на землі. Вона має на собі витиснену печать Божого авторитету. Сей свій авторитет вона зберігла, зберігав і збереже аж до кінця світа. На се вона має за поруку від свого Основателя, від воплощеного Божого Сина. Та вона не тільки сама має найвисший авторитет, але вона є також заборолом всякого правдивого і правного авторитету людського на землі. І хто є тісно злучений з тою Церквою, хто живе її життям, той зможе оцінити вагу і значіння її авторитету і йому підчини-

тися, а заразом зрозуміти вагу і конечність всякого іншого правного авторитету, його зберігати і йому підчинитися.

Жонатий клир, як поділений між жінкою і Христом та Його Церквою, не може витворити і зберегти правдивого авторитету, ані сам мати належного йому авторитету. Священик силою свого звання і становища не може причислятися до якогось з існуючих станів в суспільности, бо він понад всі стани, він для всіх станів. Тимчасом жонатий священик мимоволі мусить причислятися до певного світського стану, з котрим через родину зв'язаний і мусить приміюватися до його життєвих звичаїв і потреб. Він не виринає понад всіх, щоби бути авторитетом для всіх, але він один з тих, до котрих причисляється. Його високе становище і уряд тратить авреолу і буденнів. Навіть в очах простого люду він не має того значіння як повинен, бо в'юмосць має таксамо жінку і діти як я, — думає і каже простолюдин.

Жонатий священик звичайно навіть у власній родині не має повного свого авторитету, який йому належить як голові родини. Він запряжений до родинного воза і здзється, що

він на се живе і працює, щоби удержувати родину, доки не упаде під тягарем труда і мозолів. Се може найважніший мотив його авторитету в очах родини. Впрочім він не мав повного і рішачого голосу, бо жінка, сини, доньки, а часом й внуки, його переголосують. Жонатий священник нерав не мав власної комнати, виключно для него призначеної, деби він міг свобідно молитися, читати і студіювати. Бо ціле мешкання займав родина, а він, священник, мешкав, як то кажуть, „кутом“ в парохіяльнім домі.

А який авторитет жонатого священника в своїй родині, такий самий в парохії і в цілій суспільности. Боязливість, резерва, компромісовість, малодушність, необоснована уступчивість, се звичайні ціхи становища жонатого клиру в парохії і суспільности. Се відбивається і на його діяльності. Брак ширшої орієнтації, брак енергії і упадок духа. Навіть коли він дасть ініціативу до якоїсь акції, чи інституції, то не на церковнім полі, але світським, а вплив і провід, який має з початку в своїх руках, переходить відтак в руки світських чинників, навіть ворожих Церкві і релігії, як також самому духовенству.

Я не кажу, що клир мав все взяти в свої руки і розказувати у всіх справах, однак його завдання подбати за се, щоби вплив і авторитет духовенства мав своє значіння і пошану. Тимчасом ані сам клир не мав належного авторитету, ані не в спосібний як слід піднести і зберегти правний і слушний авторитет в Церкві і народі. Навпаки, можнаб сказати, сам клир причиняється до підкопання так свого авторитету, як і Єрархії. Сам клир замість заховати солідарність, гідне поведіння і стану організації, підкопує радше повагу духовного стану своїми сплетнями та відчуженням між собою. А вже що до церковної влади, то тут не тільки нема тісної злуки, пошани і пієтизму, але за те в чужість, прірва і навіть прояви найгіршого сорта інтриги та напастей. Чейже напасти на св. Ап. Столицю і на Єпископів, се переважна участь загалу духовенства, а як не участь, то причина і жерело з боку духовенства. Якась завзята влорадність, коли ворожа преса побиває і грязюкою обкидає Єпископа. Ізза сеї причини авторитет Церкви знехтований.

Отже самі священники спричинили страту свого їм належного авторитету і стали вірни-

ми прислужниками світських, навіть ліберальних чинників, а відтак підкопали авторитет Церкви і довіря та пієтизм до неї. Вистарчить, як демагогічна преса напише, що даний часопис — Єпископський, то зараз вже той часопис одіозний і непопулярний. Щоби як Єпископ поручав, представляв і доказував підпирання, читання і поширювання католицької преси, то його голос є майже голосом вопіючого в пустині, що більше, навіть загал жонатого клиру буде радше читати і предплачувати ліберальну пресу, ніж католицьку.

З підкопанням авторитету Церкви і клиру йде в парі підкопання всякого слушного і правного авторитету в цілій суспільности. Ізза сеї причини наступав хаос і анархія, як се сказано в першій часті. Видвигаються всякі демагогічні фальшиві авторитети, які побивають не тільки Церкву, але звертаються також проти клиру, а нарід зведений йде сліпо за їх проводом. Всі ті страшні недомагання мають своє жерело і причину в становищі і поведенні духовенства.

І чи мають священники рацію і правонарікати, що нарід в нинішніх розбурханих часах відвертається від них, не слухав їх

і проти них бунтується. Das ist der Fluch der bösen Tat!

ОБОВ'ЯЗОК КЛИРУ ДО БЕЗЖЕННОГО СТАНУ

Хтось може закинути, що коли жонатий клир в поділений між жінкою а Христом і Його Церквою, то на такий спосіб і світські люди не повинні вступати в подружний стан, бо тоді і вони поділені. На се відповідаю: світські особи не обов'язані до безженности, хіба Христос когось виразно кличе до совершенного стану. Для них безженність в тільки євангельською радою, а для священника обов'язком, як се видимо з практики катол. Західної Церкви, яка стоячи на традиції від часів Апостольських уважає за свій конечний обов'язок правно домагатися від кандидатів дух. стану безженности. Що у нас нема досі тої практики і права всюди, винні тому Епископи, як мені сказав один з наших монахів і при тім висловив своє здивування, що Епископи стоячи висше і маючи тісний контакт з кат. Церквою і Ап. Столицею віками не відчували

тої потреби, або що не мали відваги ясно і отверто справу ту проголосити і здійснювати.

Відтак треба взяти під розвагу, що світські особи мають сповнити обовязки тільки природного вітцівства, вітцівства крови, а не також обовязки духовного вітцівства, як се річ мавтєся у священника, котрий зрікаючися вітцівства крови має всеціло сповнити обовязки духовного вітцівства для своїх духовних дітий і доповнити їм всі ті духовні недомання, які злучені в з обовязками вітцівства крови у світських людей. І тому якраз, що священник сповняє обовязки духовного вітцівства, називається він „духовний отець“, а священничий стан, називається також „духовний стан“.

При сій нагоді підчеркую щераз, що в справі жонатого клиру не беру на увагу поодинокі особи жонатих священників, але цілий стан жонатого клиру і тверджу, що стан жонатого клиру мимо чесних і працюючих одиниць, хочби як многих, завсіди виказував і виказує у загальнім висліді пасивний білянс, як про се свідчить у нас історія Церкви і нашого народу. Навпаки, стан безженного клиру, мимо упадків одиниць, — а такі трапляються і в супружім стані взагалі, а навіть в стані

супружім священиків, бо супруже не в ще цілковитим забезпеченням повздержности, — отже мимо тих упадків одиниць, стан безженних священиків завсігди виказував і виказує кінцевий активний білянс, як се видимо в історії катол. Західної Церкви і католицьких народів, у котрих клир безженний.

ГОЛОВНЕ ЖЕРЕЛО ВСІХ ПРОБЛЕМ

Догадуюся, що многі здивуються, що зачавши писати про позитивну, конструктивну і консервативну роботу, так довго застана-вляюся над станом жонатого клиру. Причина проста. Бо життєвий розвій, сила і культура народу, без огляду чи він мав свою державу чи не мав її, залежить від його духового життя і від ідеї, від розуміння і здійснювання жертви, від береження авторитету і від тісної злуки з катол. Церквою, котра є жерелом всіх справ, що йно сказаних. А до виконання і здійснення всіх повисших справ є покли-каний і обов'язаний передовсім клир. До Апостолів і учеників, а в слід за тим до Епископів і священиків сказав Христос: Ви сіль землі, ви світло для світа: „*Въ встѣ сѣль*

землі“ (Мат. 5. 13.) „Въ ёстѣ свѣтъ міра“ (Мат. 5. 14) Клир отже має зберігати, захищувати всі вічнотривалі і незломні засади і принципи віри і моралі, та всі хосенні і конечні цінності, на котрих спирається позитивний консерватизм. Клир має присвічувати серед духового затемнення і нормувати правдивий життєвий розвій і поступ.

А того всего жонатий клир не сповнив як слід, бо не міг і не може ані сам всеціло сповнити, ані народова ділити. І ту найперша і найголовніша причина, чому у нас консерватизм короткозорий, еґоїстичний і негативний, а замість поступу, занепад. Звідси походить, що ми консервуємо, бережемо, з завзяттям боронимо шкідливі наші традиції, наші чисто людські засади, а легковажимо і навіть нехтуємо справи високі, тривалі, конечні і дуже хосенні. Ми створили як не прірву, то розлюзнення, замість тісної злуки і цілковитого зєднання з кат. Церквою. В слід за тим ми дали першенство матеріялізмови і домаганню плоти понад конечним розвитком духового життя і ідеї. Ми далися задурманити сентиментами, фантазіями і всякими видумками, а злегковажили і понекали реальну і позитивну працю

і жертву. Ми вибрали радше анархію, ніж правдивий авторитет. Словом, ми поставили правду свою, людську, понад надприродну правду Божу.

У нас загніздився і нас захопив східний фантом котрий зродив в нашій Церкві стан жонатого клиру. І тому сей фантом з таким завзяттям боронить той стан, а знова клир жонатий з таким завзяттям тримається сего обману. Східний фантом окружив жонатий стан клира таким сильним муром, що здається, що він не до здобуття. Видумав такі аргументи, які здаються ненарушими. Після тих аргументів без жонатого клиру прийде розвал Церкви, знищення народу, а головно латинізація і занепад обряду. Безженство знов клиру овіяв підозріннями, посуджуваннями, обкидав клеветами так, що згадка про него викликає у одних погорду, а у других жах і боязнь.

Ті позірні і безосновні аргументи за жонатим клиром, а осудження безженного стану клиру, всякнули, можнаб сказати в кість і кров нашого клиру і світської інтелігенції. Бо вони пособляють нашому гнилому консерватизмови і усміхаються нашим короткозорим поглядом і звихненим переконанням. В напрямі

тих аргументів йдуть всі змагання, щоби, не дай Боже, не витворився пролом в „окремішности нашої Церкви,“ щоби не перервалася традиція „славної бувальщини“ нашого народу.

Тим духом, тою атмосферою переняте також висше духовенство. Знана річ, що крилошани відганяли питомців від свячень в безженстві і казали їм женитися, або самі старалися їх оженити. Рівнож Епископи, одні не відчували konieczности говорити явно про ту справу і її здійснювати, а другі хотяй розуміли і відчували її, не мали відваги виступити з нею прилюдно, щоби не наразитися на осудження від клиру і світської інтелігенції, та не стратити зовсім авторитету.

Так отже наш клир у всіх своїх вярхічних степенях, котрий повинен бути головним чинником розвою і розросту життєвої сили в організмі народу на всіх ділянках його життя, не сповнив, якби належало сего свого високого завдання. І тому так в церковнім як і суспільнім організмі взяла верх заскорузла і еґотистична мертвеччина, пусті форми, замість повного і важкого змісту. Звідси перепинення і застій життєвої сили. І тому організм ане-

мічний, хорий. З другого знова боку витворилася горячка, яка доходить майже до духового пароксизму. Неустанна флюктуація стремління і кличів, немов в калейдоскопі, вічно пливкий стан, неспосібний до певної конкретної і позитивної форми і сконсолідування. Безнастанні всюди потрясення немов в судорогах. Немов розбурхана вода в часі виливу все поривав і нищить. Народи і держави, котрі вже перестали існувати на землі, полишили по собі бодай величаві руїни кріпостей і будівель, які свідчать про їх степень культури та про їх життєві змагання, а з нашої бувальщини навіть руїн не остало.

ВИХІД З ТЯЖКОГО ПОЛОЖЕННЯ

Иншого виходу з нашого тяжкого і гірко-го положення нема, як той, щоби цілий клир, так жонатий як і безженний взявся по силам і по можности до обнови себе і народу. Жонатий клир нехай відкине від себе дотеперішні схиблені та „славнозвісні“ традиції, земські та шкідливі погляди, захоплювання „починками“, які завсїгди остають тільки починками, а натомість нехай отвертими очима

вгляне в реальну і тверду правду, нехай руководиться засадами надприродної віри. Нехай отверто хотяй з упокоренням признасть своє поділене становище в катол. Церкві і нехай ділав, що в його силі. Христос запише се додатно в конті їх життя, а то тим більше, що жонаті священники в добрій вірі вступили в супружий стан, бо не чули і не були свідомі цілої правди про високе, але й дуже тяжке і відповідальне завдання священничого стану, — хіба що хто з них свідомо і уперто пішов проти покликання його до безженного стану. Безженний знова клир нехай зрозумів ласку свого покликання і нехай також в покорі все зділав, що до него належить, нехай переймесь жахом, що всяке занедбання з його боку Христос запише як тяжкий злочин в їх конті, бо безженний священник може все сповнити, що до його завдання належить.

Відтак з клиром нехай злучаться світські особи доброї волі зі всіх станів, щоби в той спосіб створити організацію, в котрій люди доброї волі моглиб провадити позитивну, реальну і конструктивну роботу. Та організація мав положити першу греблю серед повени знищення, перший камінь, наоколо которого

звільна можнаб додавати інші каміння, щоби збудувати народну будівлю тревалу, сильну і непорушиму.

Всі злучені в тій організації мають стати на чисто католицькій ґрунті і в найтіснішій злучі з катол. Церквою. Всякі упередження, всякі наші дотеперішні схиблені погляди в тій справі належить відкинути. Бо упередження і нещирість для катол. Церкви в також відчуженням від самого І. Христа. З катол. Церквою маємо зжитися, з нею зростися і з нею відчувати. Католицька Церква має невичерпані скарби найвисших дібр. Тому ми повинні повними руками брати ті скарби. Католицька Церква в жерелом повного і правдивого життя і тому ми повинні черпати і пити повними устами з того жерела і тим способом духово віджити та набрати сил до здійснювання високих ідей. Тут в катол. Церкві маємо навчитися і набрати сил та жару до несення щоденного свого хреста в совіснім і точнім сповнюванні обов'язків свого стану, до позитивної і реальної праці, до інтензивного труду, як також до правдивої посвяти і жертви для загального добра. Тут в катол. Церкві маємо зрозуміти і цінити значіння

і вагу авторитету, всякий правдивий і слухний авторитет шанувати і боронити, як також справу авторитету поширювати і популяризувати в нашій народі. Вкінці не тільки користати в катол. Церкві, але також стояти в обороні її прав і всіх її дібр проти всяких ворожих наступів, як також помагати і брати участь в її змаганнях і діяльності та бути завжди готовими на її поклик.

Оборона нерозривности кат. супружа мусить бути в тій організації також одною з головних точок програми. То перша і головна природна основа здорового і сильного народу, се перша передусловина його культурного розвою. Без того нарід, чи держава, мусить затонути в багні морального розкладу. З нерозривністю супружа стоїть в тісній звязи добро родини, котра є першим завязком народу і держави. Які родини, такий і нарід, така й держава. Чесна і свята родина виховує молоде покоління, котре є надією гарної будучности не тільки поодиноких родин, але і цілої людської суспільности. Тут у благородній родині виробляється перша природна основа авторитету, як сего домагається четверта заповідь декальогу. Де родина в занепаді, там молодь росте

дико, без почуття авторитету, там домінує пайдократія, котра в ятристою раною народу. Се найбільша заразом кара, коли молодь знехтує авторитет старших, коли сама диктує. Тоді заістновує розвал в народі, тоді вивернений лад і порядок так конечний до правдивого поступу. За гріхи ізраїльського народу загрозив йому Бог найтяжшою карою, а іменно, що відбере від него всіх поважних і мудрих мужів, а натомість поставить молодиків князями, і сміхованці будуть розказувати їм, і нападати вачнуть люди, чоловік на чоловіка і на ближнього свого і що недоросток кине́тсья на старця. „И поста́влю ю́ноши, кня́зи ихъ, и рѣ́дѣтели господствоватьъ вѣ́дѣтъ ими. И напáдати имѣ́тъ лю́дїе, чело́вѣкъ на чело́вѣка, и чело́вѣкъ на блѣ́жняго своего́ : приразѣ́тсѧ о́троча къ ста́рцѣ“ (Ис. 3. 1 5)

У нас молодь далася заманити в дуже погубні сіти, сама летить стрімголов в пропасть і на парід спроваджує гірку долю. Дуже сумний гороскоп нашої будуччини. І тому ратувати і опам'ятувати нашу молодь, се також головне завдання всіх злучених в тій організації.

Право власности є застережене і приказане декальогом. Воно не може бути знесене. Не-

хтування сего права провадить до скрайної матеріальної нужди, як се видимо на большевицьких експериментах. Рівнож надужиття права власности і еґоїстичний та глитайський капіталізм витворюють з одного боку касту паразитів, а з другого боку пролетаріят. Так нехтування права власности, як також його надуживання нищить всяку приватну ініціативу, всякий економічний дорібок і добробут одиниць, а тим самим і цілої людської суспільности. Оборона права своєї власности, ушанування і перестерігання права чужої власности, се найсильніші заборона проти всякого матеріялістичного соціалізму і большевизму, бо тут якраз жерело і причина тої матеріальної нужди, під якою стогне теперішнє ціле людство.

Право власности взате і зрозуміле в дусі і світлі Євангелія, не обмежується тільки до уживання на власну користь і вигоду, але бере під увагу також потреби ближних і загальне добро. І звідси бере почин ціла християнська харитативна діяльність, як також двигання і творення інституцій з цілями загального добра. А попри те все не можна спускати з очий конечности економічних і соціальних

реформ, перепроваджених для добра загалу в дусі християнської справедливості і любови.

Отже право власності в розумінню декальогу і Євангелія, т. в. харитативно-суспільна діяльність, не смів також бракувати в програмі тої організації людей, які мають за завдання обновити наш нарід.

Всі висше подані справи становлять головну основу правдивого консерватизму, життєвого розвою, позитивного поступу і правдивої культури народу. В тім вся обнова народу. В тім міститься і здоровий націоналізм і правдива любов свого народу.

Не можна одначе поминути ще одної справи, конечної до здійснювання висше поданої програми, а іменно справи католицької преси. Без неї то так, як військо без оружжя. У нас розпаношився формальний бандитизм ліберальної, радикальної та атеїстичної преси, котра мов ураган все нищить і розвалює. Преса та інспірує, інтригує, терроризує і пориває майже цілу українську суспільність, котра немов загіпнотизована не тільки не реагує, але навіть йде сліпо за її проводом. Тою пресою вона думає, говорить і ділає. Щоби отже можна поборювати той погубний вплив злої

преси і тим самим тим лекше і успішніше здійснювати висше подану програму, треба конче підпирати, поширювати і пропагувати католицьку пресу. Отже справа катол. преси — се пекучий і конечний постулат всіх, котрі бажають і хочуть причинитися до обнови нашого народу.

Станувши на висше поданих основах треба цілковито зірвати з дотеперішним шовінізмом і розкладовим націоналізмом, як також зі всіми націоналістичними і очайдушними верховодами, а взятися до розумної і реальної праці.

Серед нинішньої руїни релігійної, просвітної, економічної і політичної апелюю до всіх, котрі ще не стратили совісти і віри, щоби неустрашимо виступили проти всіх душегубців в нашім народі. Тільки сміло і відважно! Не треба страхатися террору і напасливого крику. Чим більше і сильніше виступимо, тим вони більше будуть боятися. Бо се власне наше лихо, що ворохобники тим сміліше виступають, коли бачуть нашу пасивність, чи заячу боязливість.

Нам треба організації людей, котрі всі свої починання оснувалиб на трівких, незломних і цінних основах віри і моралі. Не Ліга

Народів, не заграничні дипломати, не платні агенти на чужім жолді мають бути єдиним ратунком, але Христос Спаситель, котрому дана всяка власть на небі і на землі (Мат. 28. 18) і котрий рядить долею не тільки поодиноких людей, але також всіх народів і держав. Не надіятися нам на князів сего світа і на людей, бо в них нема спасення. „Не надѣйтесь на князи, въ нѣхъ нѣсть спасенїа“ (Пс. 145. 2). Проклятий той чоловік, що надію свою покладає виключно на людях. „Проклятъ чловѣкъ, ѣже надѣется на чловѣка“ (Іерем. 17. 5). Коли Христос буде за нами, тоді дасть нам людей, котрі нам правдиво допоможуть. Тому перше треба нам позискати поміч і ратунок у Христа Спасителя. Хотяйби нам була замкнена всяка людська інстанція, то одначе отвором нам стоїть інстанція у Бога.

Коли у нашім житті будемо здійснювати засади об'явленої віри і християнської етики, коли будемо сповнювати заповіді Божі і слухати Церкви, тоді виробимо в собі духову силу, здобудемо духові вальори і цінності, перед котрими і противник мусить мати респект і пошану. А коли се осягнемо, т. є. коли впровадимо Боже царство в наші душі, тоді

витвориться позитивна акція і на зовні, тоді наша праця буде благословенна в реальні і тревалі успіхи, тоді будемо мати спроможність добитися ліпшої долі для нашого народу.

Нам треба людей, котрі в своїх рішеннях і постановах, як і взагалі в своїх починаннях булиб сталі, консеквентні і витревалі так, щоби не потребували зміняти з дня на день свого фронту, як се у нас до тепер діється. А се буде можливе тільки тоді, коли вся наша діяльність буде виходити з вічно тревалих і незломних засад віри і католицької етики. Тоді також витвориться у нас сталий напрям і консолідація позитивних сил.

З того огляду, що у нас все в хаосі і замішанню, що у нас нема ясної дифференціяції між правими та лівими, тому завданням нашим мусить бути вишукувати людей доброї волі, їх гуртувати, освідомлювати і запрягати до спільної, позитивної роботи. Чим більше таких людей трівко зорганізується, тим скорше прочиститься у нас атмосфера і демагогія стратить вплив і силу. Людей доброї волі є досить, тільки вони заголюкані і стерроризовані стоять здалека і бояться виступити самі поодинокі, але зорганізовані наберуть відваги й охоти

до борби проти деструктивних чинників. Конче мусить відділитися світло від тьми, зерно від полови, бо де хаос і анархія, там виходу і рятунку нема.

ПОЛІТИЧНІ СПРАВИ

Щоби не повтарятися, пригадую мій пастирський лист про політичне положення українського народу в польській державі. Зміст того листа вповні піддержую і нічого не відкликую, бо в нинішніх обставинах иншого політичного виходу для нас нема. Тут хочу підчеркнути те, що наші націоналісти патріоти надуживають лукаво до своїх агітацій проти мене наводячи деякі місця з мого листу не в повнім змісті. Прим. кажуть, що я не тільки є за лояльністю для польської держави, але також за дбанням про скріплення тоїж держави, а не наводять дальших слів, а іменно, старатися, щоби держава була справедлива і то як *conditio sine qua non*, — а то в тій цілі, щоби український нарід в тій державі як справедливій міг культурно розвиватися, кріпитися і підготовити себе в даних сприяючих обставинах політичної конюнктури і в даній історичній хвилі до осягнення також своєї дер-

жавної суверенности. А се єдиний вихід без огляду, чи ми булиб у польській, чи иншій державі. Не тільки політик, але кождий розумний чоловік не може вказати иншого виходу для нас побіджених і підчинених польській державі, як той мною подавий.

Крім сего хочу ще підчеркнути, щоби не зражуватися і не попадати в пригноблення з огляду на невідрадне наше положення. Навіть як побіджені заховаймо нашу гідність. Ми звичайно горойжимося, удаємо неустрашимих героїв, коли справа йде гладко, але коли прийдеться терпіти, гнемося і плачемо. В терпінні треба гартувати душі. Правдивий героїзм і сила душі показується в терпінні. Терміття в огні тріскотить, спалюється і остає тільки попіл, а золото в огні мовчить і виходить очищеним золотом.

Щоби в нашім невідраднім положенні не стратити духа і не дати зломитися, мусимо зрозуміти і мати на тямці, що така доля прийшла на нас з нашої провини. Ми програли війну і не збудували своєї держави через нашу нездарність, а відтак наші політики і патріоти в своїй короткозорости і нерозумній опозиції стратили все, що могли ще зиска-

ти. „Безнастанними провокаціями і нетактом, поступками, що йдуть у розріз із найпримітивнішими вимогами здорового розуму, Ідею паралітичної преси довели до того, що Європа (так, Європа!) побачила необхідність покласти край сьому дикому танцеві та разом із сим відобрати останну правну основу нашої теоретичної непідлеглости, яка то основа колись у будуччині моглаби бути великим ратунковим знаряддям. — Тепер пропало. Нас віддано формально, дефінітивно і без застережень Польщі,“... котра з нами „поступав так, як кожда инша держава на її місци поступилаб, колиб мала до діла з нами. Таж ще в році 1919. всі закордонні місії, явні і тайні, які побували у нас, заявляли на парижській конференції унізоно, що ми не надаємося навіть і до автономії, хіба дуже обмеженої. Пізніша наша політика, зокрема останнорічна, мусіла знищити й останки віри у нашу життєвність. Так ось виборча абстиненція — абсолютно незрозуміла жадному чужому політикови, коншахти з большевиками, настирливість — *sit venia verbo* — (нашої) дипломатії доби́ли нас“ (лист бл. пок. Стефана Томашівського з 1923. р. гляди як попередно). Замість отже нарікати

і попадати в пригноблення, треба пізнати свою провину, витягнути з неї послідовну науку і постанову на будуччину инакше поводитися. Не будьмо як дитина, котра плаче що бита, а не хоче казати, защо.

Треба нам також зрозуміти, що наша гірка теперішня доля, то не тільки наслідок нерозумного і хибного поведення наших політиків і патріотів, але се головно кара за наші гріхи і провини супроти Бога. Якраз ті наші гріхи і наших верховодів спричинили, що Христос їх осліпив і вони довели нарід до катастрофи. І тому не вистарчить гріх і вину пізнати і жалувати, але також поносити і всі їх гіркі наслідки. Подібно як марнотравець стративши майно, мусить не тільки сповідатися і жалувати, але в покуті і упокоренні поносити і всі наслідки свого марнотравства. А хоч не всі причасні в тих гріхах і провиних, одначе всі становимо один організм народу і тому добрі мусять терпіти і за злих, як і цілий нарід за себе і за своїх провідників, в котрих руки віддав провід над собою.

Нехай ніхто не оправдується тим, що і в іншому народі, прим. також в польському,

сповняються не раз великі провини, що і деінде в деструктивні чинники і всякі їх промахи і заблудження. На се відповім приміром Содоми і Гомори, котрі булиб пощаджені, колиб було знайшлося в них десять праведників. І ті десять праведників булиб знесли ті міста і стримали лянчу кару знищення. Бо один праведник більше важить у Бога, ніж тисяч грішників. „Лѣ́тше бо є́ди́нъ пра́ведникъ, не́жели ты́сяща грѣ́шникъ“ (Сїрах. 16. 3). Так і в кождім народі. В польськім народі в ідея жертви і її здійснювання, а мірилом того в його монашество, як попередно сказано, коли була мова о жертві. В польськім народі в много душ в монастирях, які своєю молитвою і жертвою перепрошують Бога і приносять експіацію за гріхи свого народу. Є також много інших організацій, які своїми гарними вчинками і чеснотами рівноважують провини свого народу. Рівнож велика частина польської інтелігенції маніфестується як вірні і практикуючі католики. Крім сего там в реагування проти зла. Там видно борбу між табором правди а між табором фальшу. А у нас нема того, якби належало. І тому нема у нас достаточного числа праведників, котрі рівноважи-

либи провини народу. У нас розпаношилося загальне заблудження. А як в які праведники, то вони не реагують явно на явне у нас зло. А коли навіть хто реагує, то голос його в голосом вопіючого в пустини, він тим більше осамітнений, висміяний як ідіот, уважаний навіть за ворога народу. У нас бракує отже достаточної, зорганізованої і сконсолідованої армії, якаб успішно поборювала впливи деструктивних таборів і промощувала дорогу народови до його правдивого добра.

ДІДИЧНИЙ КОНФЛІКТ МІЖ УКРАЇНЦЯМИ І ПОЛЯКАМИ

Між Українцями та Поляками в історична, племенна ненависть і бездонна пропасть. Українці вважають Поляків за своїх дідичних ворогів і гнобителів, проти них дишуть завзятістю, в них видять виключно причину свого нещастя і неповодження. Українці мають більше довіря до всяких інших народів, навіть до Хінців, Туркменів чи яких інших, ніж до Поляків, до котрих так упереджені, що всяке до них зближення вважають не тільки зайвим, але майже формальною народною зрадою.

Поляки знов, чи як нація чи як держава, завсїгди вважають Українців за нарід друго-рядний, за один з *millogum gentium*, за племя неспосібне до культурного розвою, що нада-ється радше або на панських льокаїв та двір-ських форналів, або на розбишак та гайда-маків. Навіть польський жебрак під костелом вважає себе за аристократа супроти Україн-ця. Ментальність польських шовіністів стремить до того, щоби український нарід васимілю-вати і екстермінувати.

І ведеться зпоконвіку затяжна борба на життя і смерть між Українцями і Поляками. Та річ ясна, що одні і другі не без вини.

ПРОВИНА З БОКУ ПОЛЯКІВ

Не хочу входити в минувшину, бо се вийшлоби поза рамці нинішного мого письма, і тому вказую тільки на теперішні обставини і то з покликом на мій пастирський лист про політичне положення українського народу в польській державі. Зміст того листа під оглядом трактовання українського народу так

польською державою як і польською суспільністю вповні підтримую підчеркуючи, що гноблення українського народу не принесе хісна аві польській державі, ані польському народови. Не перечу, що держава оправдана, коли реагує на всякі ворожі починання для держави з боку деструктивних українських чинників, одначе звалювати вину на цілий нарід і зате його гнобити, — се неоправдана політика! Рівнож для мнених позорів, або на безосновні і несправджені доноси, походячі нераз з особистих поррахунків, доскулювати, відмовляти слушного права, видавати кривдячі рішення для горожан Українців навіть невинних, се дуже болюче і підриває довіря до держави, навіть у людей найліпшої волі.

Наведу примір. Одна панночка скінчила гімназію і відбула студії на ягайлонськім університеті в Кракові. Відтак внесла прохання до шкільної влади не про етатову, державну посаду, але про дозвіл учити бодай в приватній школі. І тій просьбі відмовлено, бо її брат служив в українській армії, а вона як учениця належала до пласту. Сеж ніяка її провина, бо вона за брата не відповідає, бо вона тоді

мала сім літ, як брат пішов до української армії. Впрочім се не злочин, що брат її боровся за добро своєї вітчизни, навпаки він поступив так, як наказувала йому правдива любов вітчизни і свого народу. А що до пласту, то вона належала тоді, коли пласт був дозволений шкільною владою. І задля таких „причин“, відмовлено її права учити навіть в приватній школі, де держава нічо за се не платить. Се справді разяче і болюче. Вкінці вона отримала право учити у всіх прилюдних школах, але треба було уживати аж всяких інстанцій.

Не можу тут поминути справи сектантства. Вправді у Польщі є свобода віроісповідання, одначе у нас державні адміністраційні чинники з невідомих мені причин не предпринимають відповідних середників проти сектантства, котре вносить роздор в українським народі. А прецінь ті сектантства не конче добру прислугу роблять навіть польській державі. Бо їх робота розкладова, їх провідники підозрілої вартости, вони звичайно стоять на заграничнім жолді. Знаю випадок, що сектанти розкидаючи свої

агітаційні летючки поприліплювали під сподом відозви большевицькі і антидержавні.¹⁾

Таке й подібне поведення державних властей не тільки не викличе у українських горожан лояльності, але навпаки біль, жаль і огірчення, котре уділяється всьому загалови, старшим і молодшим і навіть дітям.

В однім захисті сиріт маленькі хлопчики від 6 до 10 літ скупилися в гурток і зачинають розмову. Один з них каже: слухайте хлопці, нині іменини Пілсудського, тому заспіваймо: „Ще не вмерла Україна“. Слухала се Сестра законниця в другій комнаті і не могла з дива вийти, хто міг тих дівчаків так вчити, бо в захисті ніхто їм щось подібного не говорив. Та не кінець. Потайки, в ночі, вирізали з паперу тризуб і досвіта прибили на брамі.

¹⁾ Запримічую, що різного рода сектантства множаться і в цілій Польщі та ворожо виступають проти катол. Церкви. Я просто здивований, що в польським народі, котрий є наскрізь католицький, котрий уважає, що назви Поляк і католик є у него синонімом, — що в тім народі також розпалося сектантство. Чи се вийде на добро польського народу і держави, нехай над сим застановляться компетентні чинники.

Ся діточа забава певно подобається українським націоналістам, бо й вони подібно бавяться і думають, що се вистарчав до збудування української держави. Я навів одначе ту діточу забавку на доказ, як та горячка націоналізму обхопала всі верстви українського народу і її не можуть легковажити державні чинники, бо ту горячку можуть підсичувати домородні демагоги і посторонні агенти до того ступня, — і менше їм о се — що нарід попавши в пароксизм болю пуститься на нерозважний крок і розторощить собі вправді голову до муру, одначе се не вийде на добро й польській державі. Нехай польська суспільність запитається історії, а вона її скаже, що кілька разів Польща знехтувала Україну, тільки разів потім тяжко відпокутувала.

Провидіння Боже дало Польщі в руки бич, щоби вона нас смагала за наші провини, одначе не на наше згноблення і знищення, а тільки на наше двигнення і уздоровлення і то для добра самої польської держави. Колиж Польща не зрозуміє свого завдання і надужив своєї влади, то Провидіння Боже може той бич обернути проти неї самої.

Нехай державні польські чинники й се возьмуть на увагу, що державна будівля, то не матеріальна будівля, в котрій брили каміння, чи кльоци дерева фізичною силою положені і укріплені лежать непорушимо. Державна будівля, — се жива будівля з живих горожан, се внутрішня імманентна організація. Поодинокі складові частини живі, вони хочуть жити і розвиватися. А коли спиняється їх життя і конечний розвій, то вони не завмирають, але реагують, спинюють і потрясають розвій й цілої держави, подібно, як се діється і в людськiм організмі. Коли розвиваються поодинокі частини, то разом з ними росте і розвивається й цілий організм. Коли знов одна тільки частина, хочайби як незначна і маленька, терпить, тоді терпить і поносить шкоду цілий організм. Тут мусить співділати цілий організм зі всіма своїми поодинокими частинами, як також всі поодинокі частини з цілим організмом. Не в інтересі держави вимагати від горожан, щоби вони були лояльні змусу і поневоли, але треба до того стреміти, щоби вони були лояльні в власній волі. А в власній волі будуть лояльними тоді, коли будуть вдоволені і заспокоєні в своїм житті і розвитку.

Вкінці польська держава і польська суспільність на основі своєї сили і переваги нехай не трактує Українців як рабів, чи льокаїв, котрих можна легковажити або гнобити, бо кождий нарід мав природне право жити і розвиватися, навіть муряни...

ВИНА З БОКУ УКРАЇНЦІВ

Нам Українцям нічо не допоможе вказувати на блуди других, а своїх не знати і в них не поправлятися. Нам нічо не допоможе осуджувати Поляків і всю вину на них звалювати. Нам треба вглянути в себе, оскільки ми самі завинили і оскільки ми самі дали і даємо притоку Полякам нас так трактувати.

Коли хочемо бути для себе щирими і об'єктивними, мусимо признати, що нашим може найголовнішим недомаганням є те, що ми культурою ріжнимось від Поляків вже тим самим, що вони зросли і скріпилися западною, католицькою культурою. Жонатий стан нашого клиру, котрий є головним піонером культурного движення нашого народу, не може вповні дорівнати безженному станові латинського духовенства вже тим самим, що

жонатий. Один визначний політик і дипломат сказав мені при одній нагоді, що доки український клир жонатий, доти неможливо, щоби український нарід дійсно перенявся західною культурою.

Послідовність того така, що між иншими у нас не виробилося правдиве, основне і свідоме почуття і розуміння своєї гідности. Звідси походять також з нашого боку многі прояви рабства аж до упідлення, або упір і завзята гордість аж до насильного террору. Або гнемося як раба, або немов по дітвацьки лаємо і без розбору поповняємо нерозважні вчинки. У нас нема розваги і застанови, даємося поривати чуттям, а не руководимося розсудком. Ми не знаємо і не розуміємо тої засади, котра каже: „*fortiter in re, suaviter in modo*“ і не руководимося нею.

При одній нагоді бачив я таку сцену. Пані аристократка розділювала ласощі убогим дітям. До них замішався з цікавості хлопець, котрий не належав до тих убогих дітей, хочай був також убого одітий. Коли одначе прийшла черга на него, він цофнявся і не привняв ласощів. Аристократка пані звернула на се увагу і значучо на него вдивилася. Що вона

подумала, не знаю, але здогадуюся, що вона набрала переконання о тім хлопчині, що він заховав почуття своєї гідности.

ХИБНІ МЕТОДИ

Також методи, яких Українці уживають супроти Поляків, не тільки хибні, безуспішні, але й дуже шкідливі. І так велика часть української суспільности по всіх невдачах і заводах заняла пасивне становище. Майже апатично живе з дня на день і чекає, що день принесе. Таке становище, то короткозорість і малодушність. Се значить веґетувати, а радше зречися життєвого розвою, або иншими словами, перемінятися в мертву мумію. І се на руку польському шовінізмови.

Рівнож в глупотою нам як слабшим і без підготованого ґрунту під ногами стояти тільки на точці неґації, задирковатости і провокації супроти сильнішого. Сим не тільки нічо не зискаємо, але ще більше противника розятримо і дамо йому притоку і оружжа в руки, щоби міг нас тим сильніше побивати і нищити. Ми булиб тоді подібні до того слабшого чоловіка, що діставши удар в лице від сильнішого

противника замість ухилитися, або в инший спосіб себе ратувати, випростувався, прибрав бундючну поставу і крикнув: „Ану ще раз, я тобі покажу!“ І дістав другий раз в лице і то не помогло. Він дальше стояв в занятій позиції і знов кричав: „Ану ще раз, будеш бачити, що з того буде!“ І дістав третій раз в лице. Відтак чванився, що таки витревав до кінця і поставив на своїм.

А вже рішучо і в найвисшій мірі погубні для нас політичні убийства і саботажі. Тим способом рішучо України не збудується, навпаки її доля ще більше погіршиться. Поляки чейже не дадуться вистріляти як воробці, а як сильніші під кождим оглядом зареагують і нас до решти згнобять. За кождим террористичним актом цілий український нарід не має ніякої полекші, але навпаки дорого платить. А чи молоді хлопці, що довершують таких учинків, застановляються над тим, що Поляки маючи свою державу і маючи силу можуть почислити і сильно використати ті відосібнені українські боївки на конто і на велику шкоду і цілого українського народу?!

Крім сего така акція не ублагороднить українського народу, але навпаки його здемо-

ралізує і здеправує. Така акція все виходить з ідеологічного принципу, але відтак все перетворюється в розбійничий шантаж і бандитизм. Так було у Москалів, так було у Поляків, не инакше буде й у нас, бо се така конечна послідовність таких підпольних організацій в їх дальшій розвитку. Сей шантаж і бандитизм може відтак обернутися проти своїх, а навіть проти тих, котрі нині тим терористичним рухом кермують. Бо керманічам може висунутися керма з рук і легко можуть потворитися осібні боївки на власну руку, які будуть виконувати шантаж і терор проти своїх для низького зиску і гроша. Легко викликати духа, але потім дуже трудно його успокоїти. Легко дім підпалити, але тяжко, а може навіть неможливо огонь загасити. Хто мечем воює, від меча гине, каже Христос Спаситель. „Всі во прїємшіи нѡжъ, ножѣмъ погїбнѹтъ“. (Мат. 26. 52).

Висше представлена конечна послідовність вже зачинає ділати. Знаю такий факт. Один наш молодий патріот заживав у нас великої популярности, уважано його за визначного діяча, мав великий вплив на нашу молодь, втягав її до тайної організації боївок

а рівночасно денунціював її до властей. Чи не сатанська се робота?! Відтак zdeфравдувавши значну суму у одній нашій установі утік за море. А ті підпали парохіяльних будинків і майна, які зачали трафлятися в послідних часах, чи не послідовність тої тайної акції?! Наука не пішла в ліс. Бук має два кінці.

ЧИ МОЖЛИВА УГОДОВІСТЬ?

У нас угодовість з Поляками уходить за злочин. — Та безосновний страх. Бо та угодовість в нинішних умовинах не має позитивного вигляду, бо Поляки не думають поважно про угодовість з нами та уступки нам належні.

Щож маємо робити? Чи заховатися пасивно і чекати нашого завмерття? Чи маємо дальше стояти на точці неіації і визивання? Чи маємо управляти терористичну акцію і в той спосіб голову розторощити і кинутися в пропасть?

Ні! Перший крок з нашої сторони, — то становище льяальности з нашого боку для тої держави, в котрій знаходимося. Се нам диктує здоровий розум. Бо хотяй не отримаємо позитивних результатів і успіхів, то всеж

таки звяжемо руки Полякам так, що не будуть мали притоки нас гнобити і переслідувати. Будемо могли бодай віддихати, прийти до себе і відживати.

Відтак треба нам між собою сконсолідуватися, провадити позитивну роботу на всіх ділянках нашого народного життя, щоби в той спосіб виробити в нас силу, щоби придбати певні і хосенні цінности і вальори. Словом, щоби ми стали чинником, з котрим кождий мусить числитися. Тоді і Поляки будуть спонукані нас поважно трактувати, а розумні їх політики будуть мусіли ввійти з нами в контакт і дійти з нами до порозуміння в справі мирного пожиття та добра так польської держави, як також добра українського народу.

ВІДРАДНА ПРОЯВА

З радістю треба зазначити, що у нас перед кількома літами завязалася організація, яка поставила собі за завдання здоровий і позитивний розвій українського народу на ґрунті католицизму. Вона назвала себе: „Українська Католицька Народна Партія“ (УКНП). Відтак змінила свою назву на: „Українська

Народна Обнова" (УНО). І се добре сталося. У нас від якогось часу можна зауважити якесь дивне диво. Передше назва „католик“, „католицький“ не була популярна, не мала горожанства, була, можнаб сказати, осоружна. А тепер в останніх часах ся назва часто уживана, а „католики“ ростуть немов гриби по дощі. Чи се означалоб, що католицизм вже так глибоко вкорінився в нашім народі? Безперечно, католицизм всякав щораз більше в наше суспільне життя, але не треба бути оптимістом, щоби уважати за католиків всіх, котрі себе називають католиками. Маю тут на думці патріотів з націоналістичного табору. Там дух ліберальний, радикальний і навіть большевизуючий! І дивне диво! Многі з них нараз стали „католиками,“ належуть до стоваришення з католицькою назвою. Як се пояснити? Може чудо? Я скорше увірю в чудо, що воли чи коні перемінилися в людей, як щоби наші ліберали, радикали і радянофіли масово і нараз стали католиками. Як отже пояснити сю дивну прояву? Річ проста. У загалу наших патріотів нема сталих, внутрішніх пересвідчень, без огляду чи вони себе називають правими чи лівими. Звідси можна

собі пояснити ту їх дволичність і то не тільки під оглядом релігійним, але також національним і політичним. І тому куди вітер віє, змінюють свій фронт, передовсім, коли ходить про осягнення якоїсь користі. Прецінь ті ліберали, радикали і радянофіли схотять стати колись як кандидати на послів. Отже дуже вигідно покликатися перед духовенством і до него заапелювати про агітацію в їх користь, бож прецінь вони „католики“, а духовенство, розуміється, сліпо повірить.

Отже добре сталося, що висше згадана організація УКНП, в новій своїй назві УНО, опустила слово „католицька“, а за те зазначила, що стоїть на католицькій ґрунті і що буде боронити прав католицької Церкви. Ліпше вазначити свій католицизм чином ніж тільки назвою. Крім сего ще й тому добре, щоби ухилити всякі колізії, підозріння і по-судження, немовби та організація мала на цілі надуживати католицизму до політичних, змінних цілей.

Дуже влучно та організація назвала себе „Обнова“, а не партія. У нас аж кипить від всякого рода партій, які взаїмно себе поборюють і спричинюють що раз більший націо-

нальний розклад. Партія завжди ексклюзивна. Тимчасом згадана організація мав за ціль оновити ціле народне життя і то на засадах Христових, як о тім говорить св. Ап. Павло: „Оновити всьо в Христі.“ „Возглавити вса-ческаа ѿ Хрістѣ“ (Єфес. 1. 10).

Висока се ідея. Здійснювання її створить уздоровлення народу, створить згодом цінности і силу, з якою мусять числитися всякі державні чинники, всякі навіть противники і вороги. Здійснювання сеї ідеї, — се найпевніше і найсолідніше підготування народу також до його державности. Без такого підготування ніякий нарід, хочайби навіть серед найбільше сприяючих обставин не створить своєї суверенної держави, а навіть, колиб її осягнув, та вона скоро розвалиться. І тому нехай тій організації присвічує ідея, а не особисті користи, не політиканство, не часові політичні успіхи, не виключно здобуття парламентарних мандатів, з котрих упадком паде також відносна політична партія. Все може минути, але ідея завжди триває. А та ідея, це здійснювання програми поданої попередно на своїм місці в нинішнім моїм письмі. То

справи незмінні, вічно тревалі, цінні і хосенні, бо основані на Божих правах.

Ізза тої самої причини нехай та нова у нас організація не лакомиться на численних членів. Не всіх треба приймати, котрі зголошуються. Членами нехай будуть тільки ті, котрі внутрішньо пересвідчені і переняті про високу ідею організації. Не в численній масі сила, але в ідеї. І тому нехай та організація не сподівється відразу успіхів, а ще до того в нашій короткозорій і політично не виробленій суспільності. Але тим ліпше. Чим поамаліше буде розвиватися, чим більше буде мати перепон і трудностей, тим солідніший і треваліший буде її розвій. Треба буде може десятків літ, заки вона прийде до значіння і впливу. Хопта і хабаззя росте скоро, але й скоро гине. Дуб помалу росте, але зате тревав століттям.

Нехай та організація буде дуже уважна і розважна у своїх рішеннях і в цілій діяльності. При рішенню кожної справи нехай добре застановиться, а коли рішить нехай послідовно виконує і нехай не відступає і не опускає рук, хочайби виринали не знати які труднощі і навіть переслідування.

ПОСТІЙНИЙ ЗАКОН РОЗВИТКУ ВСІХ НАРОДІВ

Кожний нарід, коли хоче культурно розвиватися і запевнити своє існування, мусить мати тревалу і сильну організацію, створену на позитивних і тревалих основах. Така організація в совістю народу і доки вона існує і має вплив, доти нарід не може пропасти, без огляду чи він має свою суверенну державу, чи підчинений чужій державі. Подібно як в кождім чоловіці низькі пристрасти і похоти, бунтуються проти розуму і чесноти, то одначе совість неприспана і чуйна остерігає, гамує і нормує, — так і в кождім народі чи державі, хочай вправді ліві і розкладові чинники чи партії тягнуть до життєвого розкладу сил народу, то одначе вони не зможуть осягнути свої цілі і знищити народу, доки в нім є і має вплив заховавча організація основана на трівких і позитивних васадах.

Се постійний закон розвитку і навіть існування всіх народів. Сей закон проявлявся вже в старині. Знавмо з історії старинних народів, що з хвилею, коли занепадала в котрімбудь з них консервативна організація,

зачинався нестримний похід до пропасти. Так було в старинній Греції, так було в стариннім Римі, так було в старій Візантії, так було у всіх відомих нам народів.

КОНСЕРВАТИВНІ КАТОЛИЦЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ДЕЯКИХ НАРОДІВ

В Німеччині є така організація під назвою „Центр.“ Тепер показується, якої ваги та консервативна католицька організація для німецького народу. По війні той народ побіджений уляг сильному потрясенню, в котрім однак „Центр“ становить майже непорушиму скалу. На тій скалі спирається, можна сказати, ціла доля і будуччина німецького народу. В Німеччині становлять католики всего одну третину населення. І мимо того від католицької організації залежить політика цілої Німеччини в далеко більшій мірі, ніж від організацій других двох третин. Подібно мався річ з катол. консервативною організацією також в Голандії, де розмірно ще менше католиків, ніж в Німеччині, а мимо того вплив її у тій державі великий і буває навіть рішачий.

З природи річи застановлюся довше над консервативною організацією у Поляків, як наших сусідів. Хочу вказати на подібну у них організацію під назвою „Правиця Народова“, або „Краківська Консервативна Школа“. Се найстарша консервативна організація у Поляків. Її розважна і реальна політика doprowadила до того, що Галичина була вправді *de iure* краєм австрійської монархії, але *de facto* управляли нею Поляки. Тут в Галичині найсильніше пульсувало і концентрувалося майже все життя Польщі зі всіх заборів. З тої школи вийшли найсильніші польські політики, як також визначні інтелекти на всіх ділянках суспільного життя. Одначе та організація перейшла тернисту дорогу, заки дійшла до значіння і впливу, як се подав автор прилюдного листа польського консерватиста до українського, о чім була попередно згадка.

Ідеологія і головні черти програми консервативного польського табору під назвою „Правиця Народова“ в слідуючі: Перша черта, се універсалізм, а не вузький ексклюзивний партикуляризм. Друга черта ще краща, се ідейність, а не хвилеві зиски і хвилеві комбінації і кон'юнктури. Трета найкраща, се рішу-

че признавання і сперття на найвисшій Божій Авторитеті і Трибуналі, розуміється з усіми правами і постулятами сего Божого Авторитету на всіх ділянках народного життя і державного розвитку.¹⁾

ЖЕРТВА З ЛЮБОВИ ДО ХРИСТА СПАСИТЕЛЯ ЯК КОНЕЧНИЙ ЗАКОН ВІДРОДЖЕННЯ І ОБНОВИ

Всяке добре діло тільки трудом досягається. Всяка творчість відбувається серед болю. Жертва, — се неумолимий закон правдивого добра і поступу. Так одиниця як і нарід мусить прийнятися жертви і виконувати жертву, коли хоче устоятися і розвиватися.

Сей закон жертви мусить зрозуміти і виконувати також український нарід, коли хоче себе відродити, відновити і набрати сил до виконання свого післанництва. І тому наш вір, наш ум і серце мусить звернутися на Христову жертву, нею перенятися і її здійснювати в цілім своїм житті. Бо Христова жертва, —

¹⁾ Гляди : Відчит Дра Яна Бобжинського в Лодві 18/3 1932, а відтак оповіщений в „Naszej Przyszłości“ Том XX. 1932. стор. 9-та.

то жерело ратунку і спасення всіх людей поодинокі і всього людства разом. Звідси вийшло світло, яке світ озарило, звідси прийшло відродження для упавшого людського роду. А та жертва то вислід Богочоловічої любови вполченого Божого Сина і то любови найвисшої, найсвятішої і найчистішої.

На Голгофті скристалізувалася в найярішій формі злоба і ненависть, жадна крові і знищення, як символ і виквіт затровного людського духа. А над тим морем зла і гріха повисла ще висша, бо найвисша жертва любови Христа Спасителя до хреста прибитого. І та жертва любови побідила.

Отже та жертва Божого Сина, жертва найсвятішої любови най буде дороговказом і приміром для нас Українців. Тільки здійснювання тої найвисшої жертви любови Христа Спасителя може нас уратувати, відродити і обновити.

Ту найвисшу жертву і любов переняла від Христа Спасителя Його Обручниця, католицька Церква. Її історія, — то історія терпіння і любови і заразом також історія її неустанної побіди. Вона народилася з прошитого

Серця Христового на хресті, в того Серця, котре в осідком Богочоловічої любови, а разом відкуплення і спасення. Її колиска в катакомбах, а над колискою, як влучно висловився один проповідник, приспівував рев диких звірів в римських амфітеатрах. Триста-літнє переслідування Її молодости украсило Її скронь найкрасшим діядемом незчислених мучеників і мучениць. В дальшій своїй життю вона видав найбільших геніїв, якими світ не може похвалитися. Вона відроджує народи і кладе основи правдивої культури для всіх народів, котрі перенялися духом Її жертви і любови. У всіх своїх змаганнях зазнає неустанних ворожих наступів від чужих, а також болючих ран від своїх. Одначе жертвою і любовію все побіджує і ніколи не тратить сил. Хоч тільки століть існує, не старіється, не слабне, але в свіжій молодости завжди силою і красою яснів.

Ось в тій католицькій Церкві, в тій Обручниці Христовій, мій народе, твоє відродження, твоя сила і твоя будучність!

На сім кінчу. Щиро і отверто відкрив я всі болючі рани і нещасний стан мого народу і то з любови до него, а заразом вказав на лік правдиво цілющий і успішний спосіб рятунку.

Сказавши те все, складаю долю мого народу через руки Непорочно Зачатої Діви Марії, під котрої покровом я станув зараз в початку мого вступлення на єпископський престол, — складаю у стіп Христа Спасителя, мого Найвисшого Пастиря і Вождя, котрий сповнив також і за мій нарід, найвисшу, найчистішу, найбезкориснішу і найсвятішу жертву Богочоловічої любови.

Переглядаючи отсю мою працю вже по її закінченню, бачу, що відкрив я перед провідною верствою свого народу дві дороги: одну, по котрій та провідна верства вже давно йде і нарід провадить і дійшла і doprowadила на край пропасти, — і другу дорогу, на котру кличу людей доброї волі. Кличу до старших, а передусім до молоді, до всіх разом кличу: Не дайтеся далше манити успіхами на шляху, котрим досі йдете. Не дайтеся манити навіть тоді, коли біля того шляху побачите вже збудовані могутні свої організації, просвітні, економічні і політичні, овіяні дотеперішнім духом. Не дайтеся манити навіть тоді, колиб ви бачили під своєю командою вже й могутні свої армії. Бо все те розприснеться і щезне як тінь, щезне так, як вже нераз щезало у нашій історії. А трівко остоятися може овод праці людського ума і діл рук людських тільки тоді,

коли людська спільнота має уґрунтоване в собі те висше післанництво, котре уважає тільки за побічне і маловажне все те, що може створити людська могутність на землі навіть протягом довгих століть. Отсю духову силу, отсе містичне нутро, котре дав людям образ і подобу Божу, хотів я вкорінити і утвердити у вас, як провідній верстві народу свого, після науки св. кат. Церкви, Обручниці Христа Спасителя на землі. Тільки в тім разі, коли приймете сю науку і перейметесь нею, станете провідною верствою не для знищення, а для добра свого народу.

Писано і дано в Богородчанах дня 15. серпня н. ст. 1932.

† ГРИГОРІЙ
Епн.

ДОДАТОК.

Вже по видрукованю моєї нинішньої письменної праці уважаю за вказане додати ще дві уваги.

Коли я в своїм місци сего мого писма зазначив, що жонатий стан священників не може відповісти вповні і в цілості своєму високому завданю зглядом Церкви і народу, то я через се зовсім не мав наміру понизити сей стан. Тому зазначую, що сей жонатий стан так священників як і світських людей має своє поважане і пошану, що супруже в св. Тайною. З того приводу я старався нікому з жонатих священників не оказувати якогось упередження, або неохоти. Овсім я старався і стараюся відчути їх трудне положене і після можности помагати. Рівнож відчуваю нещасний стан вдів і сиріт по священниках і в туг. дієцезії дізнають вони такої опіки, як може в ніякій иншій. Таксамо ще раз підчеркую, що не хочу вміняти жонатим священникам як особисту вину в справі їх недостач у виконенню повного і цілковитого завдання священничого стану. Признаю, що загал жонатого духовенства поніс много

труду і праці на полі церковнім і народнім. Многі жонаті священники в конкретних случаях навіть висше станули ніж неодні безженні. Не можу вміняти особистої вини жонатим священникам ще й тому, бо вони в добрій вірі вступили в супружій стан, бо Єпископи на се позволяли і як жонатих висвячували. А одначе історія не може заперечити недомагань жонатого клиру. Недомагань тих отже треба шукати не в суб'єктивній вині жонатих священників, але в їх жонатім стані. І тому недомагання ті жонатих священників я взяв в моїм письмі на карб їх жонатого стану. Сей стан як жонатий стан я трактував об'єктивно як історичний чинник, котрий оказався недостаточним в історії Церкви і народу Сей відємний, чв недостаточний вплив жонатого стану священників в нічим иншим, як тільки потвердженням слів св. Духа, висказаних св. Павлом Апостолом, що жонатий в поділений між Христом а женою, а ще більше других слів тогож Апостола а саме, що оженившийся стараєся про річидочасні і земські. „*Не ѡжені́выйся печѣ́тса ѡ́ Господни́хъ, кáкъ о́угоді́ти Господѣ́ни. ꙗ́ ѡжені́выйся печѣ́тса ѡ́ мї́рскихъ, кáкъ о́угоді́ти жéнѣ́*“ (І. Кор. VII. 32-33)

І ту в завязок того трагізму, який так дуже відємно відбився і відбивається на доля Церкви у нас як і нашого народу.

Сего трагізму нема в супружім стані свіцких людей, для яких безженство в тільки євангельською радою і які не мають обов'язків подвійного вітцівства, т. в. духовного і крови. Нехай хто як хоче боронить

жонатого стану священників, нехай як хто хоче гнівається на мене і мене осуджує, одначе висше наведені слова Духа св. стверджені життєвою практикою і історією по всі часи є і остануть як правдиві, неоспоримі і ненарушимі.

* * *

Один націоналістичний часопис, який в нелегальний спосіб дійшов в посіданє моєї брошури ще перед її оголошенєм, написав, що „Українська Народна Обнова“ як і моя нинішня брошура є офертою на адресу польського правительства. Сю інсинуацію відпираю рішучо як необосновану. Ані я, ані „Українська Народна Обнова“ не є до проданя і тому ніяка оферта не може мати місця. Так „Українська Народна Обнова“ як і я маємо руки чисті і свободні. Девізою так для мене як і для „Української Народної Обнови“ є і мусять бути слова Христа Господа: „Воздадите кесарева кесареви, а Божіа Бóгови“. (Марк. XII. 17).

Інсинуацію висше сказану подав той націоналістичний часопис на основі інтерв'ю зі мною представника агенції „Wschód“.

Для вияснення зазначую, що я в тій справі в тім значінню висловився: Польське правительство і польська суспільність не повинна осуджувати цілий український нарід за провини одиниць або якоїсь групи, бо не весь український загал солідаризується в таким поведеннєм. Український загал є доброї волі, одначе домагається сповнення своїх слухних постулятів і польське правительство повинновзяти се на увагу. Фабрикованє знов на експорт „хлібоїдів“, не приносить чести і хісна ані

польському правительству ані польському народови,
а українська суспільність сим тільки огірчується і ува-
жає се як провокацію.

Думаю, що ті слова в тім значінню не можна
ніяк брати як оферту.

Автор.

=====

Похибки :

<i>стор.</i>	<i>стрічка</i>	<i>надруковано:</i>	<i>має бути:</i>
51.	2 згори	наміренє	намірення
64.	7 здолу	„Місіонара“	„Місіонара“
85.	1 „	(Мат. 13. 12)	(Мат. 13. 52)
96.	6 „	звони	дзвони
96.	10 „	звони	дзвони
139.	13 „	виразьно	виразно
143.	6 згори	фантом	фантом,
143.	10 „	фантом	фантом
149.	9 здолу	(Ис. 3. 15)	(Ис. 3. 4—5)
159.	10 згори	(Сірах. 16. 3)	(Сірах. 16. 3)
162.	4 здолу	по слові: „бо“ пропущено: „дотична політична власть закинула, що“	